

70R. XV. 4. 208.

доктор П. И. РОГГИНСКИЙ.

**НЫВБАБА -
- ВІГÖМЈАС.**

Роч-вылыг комиён лөөдіс В. П. Булышев.

Комі-ыга лезан-ін. Сыктывдін-кар. 1926 во.

1000

1914

Коми-3
3/1818

доктор П. И. РОГГИНСКИЙ.

Г. П. Б.
1926

Нывбаба висӧмјас-јылыс.

Роч-вылыс комиӧн лӧзӧдӧс В. П. Булышев.

Сыктывдин-кар.
1926 во.

Доктор Ф. И. Россинский. Беседы о женских болезнях.
Перевод на коми язык В. П. Булышева.

Коми Издательство, г. Устьысольск, Коми Авт. Области.

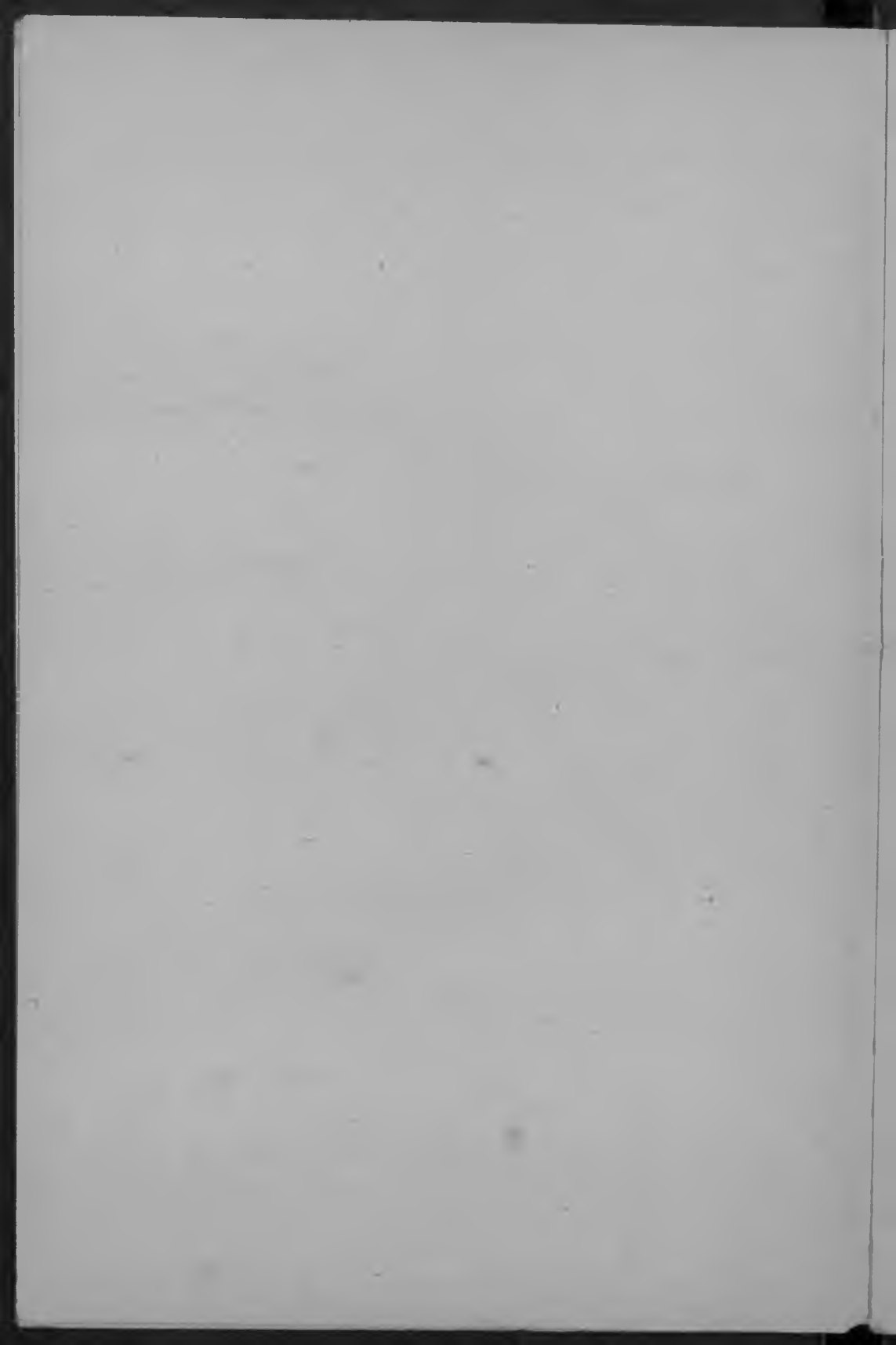
Нывбаба-вигёмјас-јылыс сорнијас.

Тажö нигаыс гижöма ужалыс-нывбабалы да крестанкалы. доктор индö, кущöм нывбаба-вигёмјас овлöныжык крестанкајас-пöвсын, кыңи најö лооны да кыңи видчыны наыс.

Нигаыс ти он адңö туддöд бурдöдчыны, справа коргны. Нига-серти бурдöдчыны оз поч.

Тöлысса.

Öтчыд гожöмын, страда-дырји, кор пöштi став гырыг жöзыс өиктыг муналисны ви́жас-вылö, котөрөн локтiс ме-ордö Павел-Анна. Ыжыдлун-дырји сылы тырöма дасноль арöс. Бөрдö, вiставны жандыгö.

— Мыж-нö лоин, Анна?—жуала ме сылыг.

— Доктор, менам вiр пондiс мунны. Ме пола, егö ме мыжкö ло, егö дожмы. Гортыг ставныс мунiсны ви́звылö, рiк öтнам колi. Асывожнас-нын, егкö, кажалi вiрсö-да, повчöмöйла некодлы ег лыгт вiставны.

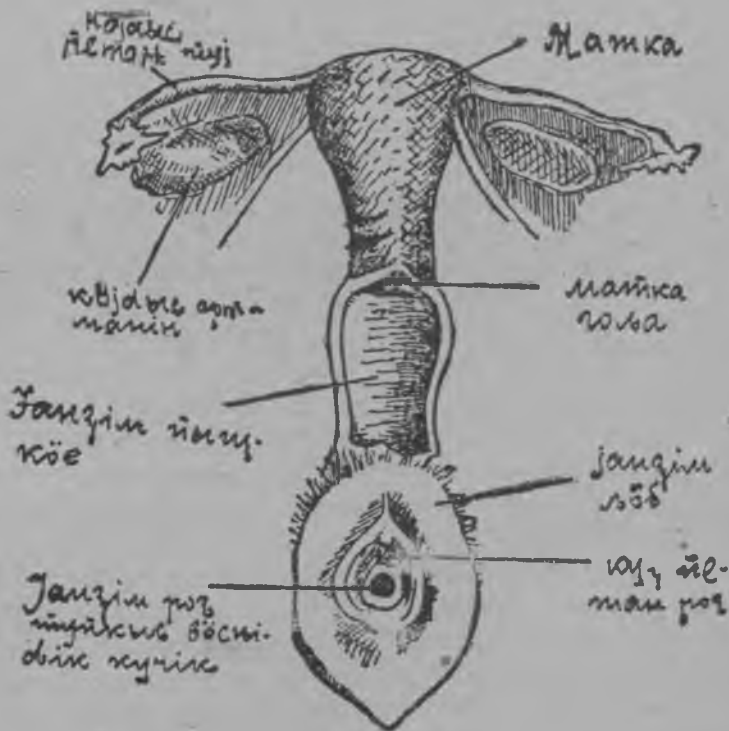
Ме вiдлалi сiжöс даж шуi:

— Ен пов, мiса, Анна, нектор омöлыс тенад абу. Тенад арлыдö сiрi i овльвлö. Мамыд-öмöй нетчыд ез вiставлы теныд, мыж нывжаслөн ар 14-саң-кымын быд тöлысын мунö вiр.

— Коркö, егкö, нывжас-костыг кывли тащöм-коф горни да ег лучки гөгөрво. Öнi со сесга i повчи.

— Сiрi-кö, Анна, кывзы, ме теныд вiстала мыж текöд öнi лоöма. Öнöч те пыр-на вöлин кага. Öнисаң—те тыр морт-нын. Кага чиныд тенад угi. Мөггырид-жайыд тенад кутас öнi лөгөдчыны лоны теныд мамөн. Кырi-таж суспу быдмö вöйдөр уна-во, сесга, коркö, уна-во-бөртiыс пондö вайны коль, сiрi-жö i нывбабаыд: быдмөм-жонмөм-мыгтыс воö сылы кад вайны кага. Сiжö кадыс заводитчö тани, көчид-инад, арöс дасвiтсаң, дасквайтсаң. Нывлөн сек-кежлö лыжасыс жонмöны, бекжасыс лоöны паскыджыкöе мужик-бекжас-дорыг. Кагаыд чужигас петö вожаланинöд. Сы-вöсна паскыд-бекжа нывбабалы кагавайны кокныджык гекни-бекжадорыг. Сесга нывжаслөн, тыр-мортöч воөм-мыгти, ыждöны, быдмöны ноңжасыс. Наяö воçвыв-нын лөгөдчöны вöчны жöв вердны кагаöс. Öд нывбаба жöлыд—мед-бур сожантор кагаыдлы. Нывбаба жөвтөг посчи челаф унаөн кулöны. Гырк пыщкöсыс нывбабаыдлөн аслыс-сама-жö. Сетöнi ем шнап-мунөм-груша-модаа, iчöтик, кыз-бокжаса мешöктор, шуеö **маткайн**. Сiжö векнидладор помнас—шуеö **матка-голайн**—

пырö жанзïм пыщкösö (во влагалыше). Сöктытöм нывба-
бajаслөн маткаыс быд-тöлыгын öтчыд весaggö, мöd-ногөн-
кö шуны—лөгöдчö овмöдны ас-пыщкас кагаöс. Став ныв-
jаслөн, Анна, тенад-арлыdajаслөн быд тöлыгын öтчыд му-
нö вïр, шуöны—тöлыгга-пö, лïбö тöлыггаöн-вöдïтчöм (мен-
струатсïja). Маткаö сïjб-кадö чукöрмö зев уна вïр, матка-
пыщкös полтчö, мыжкö-мында вïр (чашкажын-мында став
вïр-мунан-лунjасас) петö вöжаланïnöd ортсö. Вïр мунö лун
куjïм-ноль, сөгга сы-бөрвï бөр дурдö, вежон ньоль, тöлыг-
кежö-кымын. Сы-бöрын бара вылыг мытчыгö. Шоньд-лун-
выв-муjасын-олыг-нывjаслөн да jевреjкаjаслөн тöлыгга воö
возжык, ар 11-12-гаы.

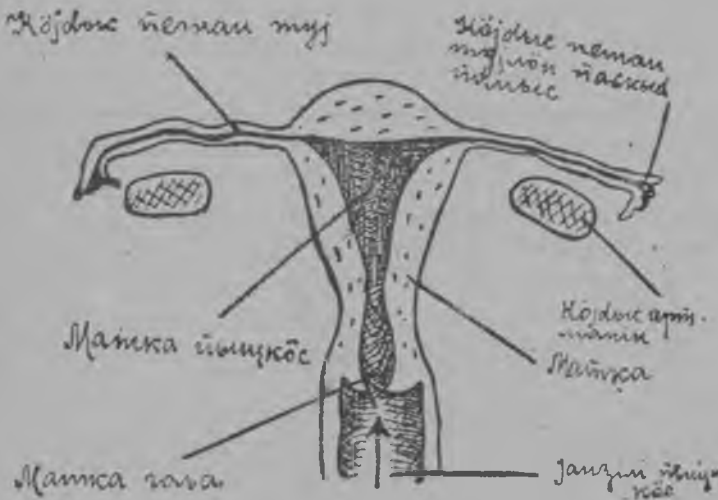
1 сер. Нывбабалөн кагавëjанïныс: вöжаланïныс, дурк-пыщкösыс-да.

Жоньдa нывбабалөн тöлыгга-мунïгөн ньекытï оз доj-
мы, оз вïс. Нывлөн-кö воö тöлыгга, сïjö, сïжкö, вермö-нын

гөктыны. Нөбасігөн да воҗа-төлыҗаснас кага-ноңдигөн кымынкө төлыҗ (юнлун-герті) төлыҗса-вөҗтчөм оз овлы.

Ветымын арөсаҗаслөн төлыҗса заводітө-нын чінны, сегга і җікөҗ бырө. Пөрыҗаслөн сіҗө некор оз овлы. Налөн маткаыс јөҗгылтчөма, чуқыртчөма, чінөма јона. Сы-вөсна кагавајны најө оз-нын вермыны.

Со і тенад, Анна, өнісаң быд төлыҗын пондас мун-ны вір, кытчөҗ верөссајө он мун да кытчөҗ он гөкты. Мыј кывлін месаң, мун да вістав аслад пөдругајасыдлы, мукөд посны нывҗаслы. Сегга ен вунөд, быд вір-мунігөн быдлун мыҗкы вожаланінтө шоныд пуҗөдлөм ваөн. Секи кыд мед

2-d бер. Щөріалөм матка Нөвјөн, петкөдлөма, кыҗі аҗ-көҗдыс јанҗим-пысҗаң вескалө маткад.

вөлі сөстөм: војдөр сіҗөс мајтөгөн мыҗкы. Код-сурө ныв-бабаҗас вір-мунігөн помаҗтөҗыс дөрөмсө өз веҗны, оз-пө поҗ, шуоны. Сіҗө абу лөсыд. Кымын сөстөма аҗтө віҗан, сымын бур. Төлыҗса-помасөм-бөрын колө мыҗсыны пыв-ганын. Төлыҗса-дырјі јона колө відчыҗны кымөмыҗ, оз ков секи пөслаҗны-пөҗҗасны, коҗыд-інын уҗавны.

Анна бура кывзіс вісталөмсө, төкаліс, котөртіс гөртас

Тöлыгса (менструатсия) овлö быд зонвиза нывбабалөн. Воö сижö мижанын, көзид-инын, ар 14-15 саян. Вир мунö быд ноль вежон либö тöлыг-мыгги öтчид. Зонвизажаслөн мунö лун кужим-ноль, нөкыти вистөг. 50 арöс-бöрын тöлыгса бырö.

Нöбасöм.

Степа-Татöлы таво-тулыс тырöма даскөкжамыс арöс. Ыжыдлун-дырји сижöс сетöмаöо верöссажö, Петыр-Ваг-сажö. Татö вöли ныв мича, акаһ-код: зев шаһ, авжа-да. Сы-жылыг öктас нөкод нөкущöм-омöлтор ез шулы. Васöыс—зев-жö прамеј морт: јон, зил, тыр-бур-вир-јаја.

Öтчид, кызкө, Тройтса-бöрын, ме-ордö локтис том ичмоньид, Вагö-гöтырид, да шуö: „менö, доктор, мыккө пыр вукöдö, вөсöдö. Тöлыгса быри“.

Ме видлалі Таттанаöс дај шуа: „те, Таттана, сөкыд, нöбасан. Нөкущöм висöм тенад абу, гөгөр ставыс лүчки. Вөсöдöмыд, пöра воас-да, ачыс дугдас. Öни тенад, Таттана, кынöмыд пондас ыждыны. Ен вунöд, кор меd-воззая кагаыд вөрзöдчас кынöмад. Секи л-ö жын-кынöм, мөд-ногөн-кө виставны—кага-вөрзöдчöмсаһыд кагатö лоас вöфитны кынöмад ноль тöлыг да жын. Ме чајта, тенö пöрыс бабајас јона повзöдлöны кагавајöмөн? Сөкыдөн сижöс шуöны?“

— Повзöдлöны, ескö-да,—гералöмөн шуис Таттана:—сöмын ог пов-а. Зев-һин меным колö кагаыс.

— Таттана, те со сезса регыд лоан мамөн, а ме чајта, он-на і тöд ачид, кызі кагаыс артмö да кызі олö сижö мам-кынöмас öкмыс тöлыг.

— Ог, шуö, тöд, ог гөгөрво. Зев, ескö, колö сы-жылыг тöдöмыс-да. Школаын велöдчигөн нöбасöм-јывгыд немтор-жö ез виставлыны.

— Кывзы, инö, Таттана, ме теныд сы-жылыг виста-лышта нөуна. Тöлыгса тенад воöма даспитöд арöс-вылын. Сесаһ, инö, тенад гырк-пыщкөсыд пондöма лөгöдчыны вајны кага.

даскөкжамыс арöсöз ныв быдмö да јонмö сполнеј морт-öз. Бекјасыс сылөн лöһны паскыдöс, һоһјас ыжыдöс,

матка лөгөдчөма сибөдны ас-пыщкас мужикгаң көјдыс. Мужиктөг нывбаба сөктыны оз вермы. Олөмыс мијан сизі лөгөдөма: мушцінаоc кыскө нывбаба-дінө, нывбабаоc—мушціна-дінө. Төдмагасны, мөда-мөдыслы сөлөм-вылас воасны,— гозјөдчасны, өтлаын овмөдчасны. Өтлаагөмыс налөн со кызі лоө: мушціна нывлы **јанзім-пыщкас** (во влагалышце) сујө асгыс јанзімсө (мужской половој член): Нывјаслөн јанзім-пыщкас пыраніныс тупкөма зев вөснідік кучікөн, шугө девственнаја плева. Сіјө кучікыс зев поснідік, јем-төріг-ыжда уна роэб. Сеті нывјаслөн петө төлыгса вірыс.

Мед-воэдаыс мужик-јанзім сујөны вынјаыс. Јөткыштөмөн пырг-мозыс сіјө когалө нывлыс јанзім-пыщкө пыраніныс тупкөс кучікө, дојдө нылс. Нывлөн мытчыгө неуна вір. дојмөм да вір мытчыгөм овлө сөмын мед-воэдаыс олгөн, сегга озжык. Мужик-јанзім-пыр нывбаба-јанзімө кіггө көјдыс. Сіјө тыртө matka-вом, голасө сылыс, сегга заводітө пырны matka-пыщкас. Matka-пыщкө вескалөм көјдысјас көјдыс-петан-тујјасөд (matka бокјасас) мунөны көјдыс артманінјасө (јаичныкјасө). Көјдыс артманін нывбабалөн кык. Сені вөчгөны зев поснідік чужан колкјас (заподышевыје јаички).

Чіпанлыс-кө мі пондам відлавны пыщкөссө, адзам: шујга вөрк-бердас сылөн ем колквіж рөма пелыс-роз-коф зев уна сарјас, зев поснідікјас і гырысжыкјас. Сіјө—чіпанлөн шујга көјдыс артманіныс. Сарјасыс—уна-кадса чужан-колкјас. вылжыкјас да важжыкјас, сөмын абу-на петук-көјдысабг-а. Кор на-пые кушөмкө колк тырмымөн-нын быдмас, воас, кызі поэө шуны, кышыс сылөн—вөснідік кучік—потө. Сегга вескалө сетчө петук көјдыс дај ловчөдө колктө. Петук-көјдыса колк-віж сы-бөрті вескалө matkaө. Matkaө муніг-мозыс туј-вывгыс боетө сіјө јежыд-тор (белок) да кыш. Артмө колк, кодөс чіпан і вазө. Чіпанпі петө сөмын петук-көјдысөн көјдысагөм колкјыс. Мортлөн, мөслөн, вөвлөн. погелөн да мукөд кывтөм пемөсјаслөн кага артмө ін чужан-колкјас ај көјдыскөд өтлаагөмыс. Өтлаагөны најө лыбө көјдыс петан тујын, коді matкагаң көјдыс артманінө мунө, лыбө matkaас, кытчө көјдыс артманінгаң воөны воөм-колкјас.

Нывбабалөн, кыҕи ме шуи-нын воҕын, көҕдыс артман-
иныс кык. Наяо кулlöны өтар-мөдар бокјасас маткагаң.
Көҕдыс артманінјас ыҗданас да моданас топалом гуҕу
колк-кодөс. Тыр-бурөҗ быдмөмгаң да пöрысмытөҗ көҕдыс
артманінјасын вөчгөны зев-уна зев поснидик, пöшы сін-
мөн-адҕытөм, чужан колкјас. Наыс ај-көҕдыскөд өтлаазөм-
бөрын, быдмө кага. Кага быдмө маткаын. Сөвмө-быдмө
сені өкмыс төлыс, пөткөдчө мам вёрнас. Öкмыс төлыс-
мыстї кага чужө, петө вөла-вылө. Ся-кб, өкмыс төлыс-
чөж мам быдтө кагаөс ас кынөмас, аслас вёрөн. Сы-вөс-
на зөһвиҕа,-јон-нывбабајас кокнїҕыка і нөбагөны вєглөс,
еща-віра нывбабајас-дорыс. Нөбагөмыд зев-нын омөл уж
чакоткаөн вєгыҕаслы, вермас регыдөн вөтлыны најөс гуө.
Сы-вөсна слаб-тыа нывбабајаслы кага-лөгөдтөҗ-војдөр ко-
лө бурҕыка горнитны докторјаскөд.

Маткаын гөктыны-завоҕитөмгаң артмө јешщө аслыс-
сама тор: кучік-бердас лөө **јај**, шугө **һајтөн** (детскоје
место, послед). Сіјө отсалө кагаөс вердны. Һајтгаң кага-
лы өтїклаын локтө кык сөн (гөг—пуповина). Öтї сөнөдыс
мамгаңыс локтө кагалы гөрд,-мїча-вїр. Мөд сөнөдыс ка-
гагаң мамыслы мунө мїгтөм,-вөд вїр. Нөл төлыс да җын-
мыстї кага мам-кынөмын пондас вөрны. Кынөмын олїгөн
кага оз лөгаз: лопавны сылы ҕик һөмторла. Мї-өд лолал-
лам меҕым вёрным весасас сөстөм сынөдөн, а кагалы сіјө
оз ков: мамгаңыс сылы локтө сөстөм вїр. Сы-пыҕдї ма-
мыс лолалө Һајт колантор сөмын кытчөҗ кага кынөмын.
Мыјөн кага чужө, матка вөтлө ас-пыщөыс сіјө һајтсө, щөщ
і гөгсө. Мїјан шуөны: һајтыс-пө чужї-жө. Понјас асгыныс
сөщөм-чужөм-һајтсө агныс і вөјөны.

Нөбастөм нывбабалөн маткаыс шөркөддем груша ыҗ-
да, а нөбасыҕлөн ыҗыд. Нөбагїг-чөҕыс, реҕінка-моз, ыҗ-
дө да паскалө сіјө. Бөрја төлыснас ордлыөҗ (морөс па-
һөҗ) воө. Кага чужөм-бөрын сіјө бөр өдјө чїнө, меҕа-нын
рөфїльнїчаыс кутас-кө вердны кагасө ас-јөвнас. Матҕа бөр
воө ас-турасас, кущөм вөлі војдөр.

Чужлывлө нывбабалөн өтпырјө кык кага, кујім,
нөл, сөмын зев шоча-а. Уна кага өтпырјө чужө сечї, кор
өтпырјө-жө быдмөны-воөны, торјалөны көҕдыс артманїныс
уна чужан-колк. А сіјө зев шоча овлө: көҕдыс артманїн-
ын пырҕык торјавлөны өтка-өтка колкјас.

Кага-чужан-кад төдмалоны воэвыв, со кызі: колө төдны кушөм лунө помагис мед-бөрја төлыгга, содтыны сетчө сизим лун, сөгга шыбытны сетыс кујим төлыс. Либө мөд-ногөн: сизим лун содтөм-бөрас јешщө өкмыс төлыс содтыны. Сиз, мед-бөрја төлыгга (вир-мунөмыд)-кө помагис мај төлыгга 24-өд лунө, кага-чужөмтө ковмас видчыгны март-төлыгга первој лунө.

Өкмысөд төлыгө нөбасигөн, кор-нын матысмө кага ва-жан кад, маткаын кага бергөдчө јурнас увлаң. Пыржык чужигас сизі сизө овлө. Кык режон воэвыв кагавајтөң, нывбаба кағалө кагаыслыс летчыштөм. Секі сүлөн кынөмыс ордлуулас (морөспаңуулас) һе, на лычалыштө. Морөспаңуулыс колө прөстжык.

Кага чужигөн нывбабалөн кынөмыс зев јона дојмө, бытө вундышталөны сизөс (скваткі). Сешөма дојмө,—горзытөң. Сизө сы-вөсна, мыј matkaыс секі топалө, чабралө-мөн-моз пычкө, вөтлө ас-пыщыс кагаөс. Мед-воэвыв кага вајөны суткиөн. Мөдыс—регыджык: час көкјамыс, квајт; мукөдыс јешщө регыд. Чабрасөм-моз matka топалөмла кага-гөгөрсга гағ потө, кага гөвкјалө ваын, ва петө ортсө. Колө кыјөдны, кор став ваыс петас. Кынөм орјөдлөм щөкыдмө, частөжык да частөжык люө.

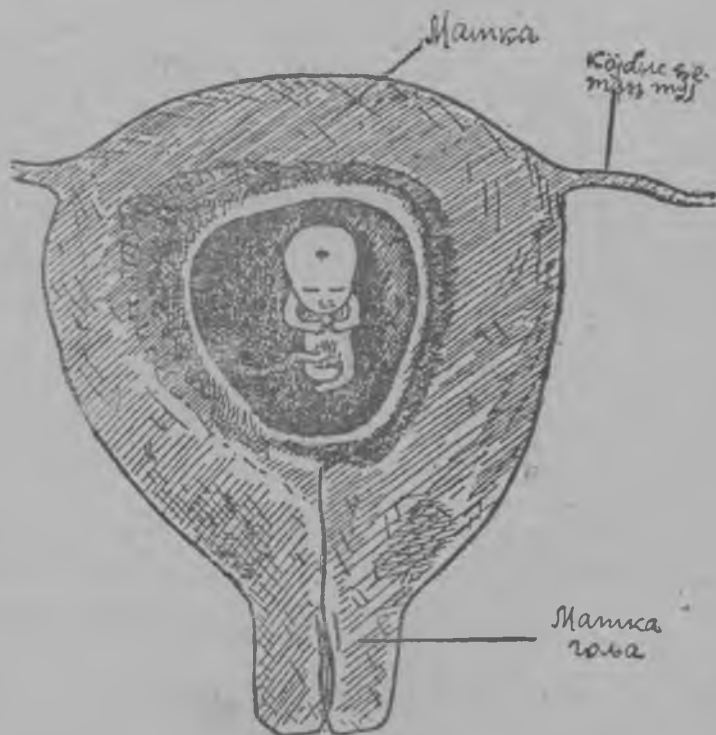
Сөгга коркө јанзимөд мытчыгө кагалөн јурыс,—кага чужө. Мукөд-дырјі кагаыд бекјаснас мытчысө, оз јурнас. Сөмын, ферт, сизитө шоча-жө овывлө-а. Секі рөфилычыдылы сөкыджык вајныд: кагаыдлөн-өд јурыс мед-ыжыд тушаас, мед сөкыд сылы петны. Һе јурнад чужөмыс јешщө мөд-ног абу бур: кі-кокыс сүлөн вермасны крукасны. Кагаыд чужны оз вермы,—пөдө. А јурыд-кө петас, тушаыд сөгга коккыджыка-нын петө,—ачыс шлуvas. Кага пылснитө рөфилычычалы коквож-костө, но мамгыс қі-көң оз-на торјав: сув-коғ куз-гөгјөн өтлаасөма сизө мампыщса һајткөд. Кык-кымын вершөк сажөд кага кынөмсаң гөгсө кыклаті зев зельда колө көртавыны да кык көрталөм костөдыс вундыны нојичөн. Көрталөны либө кыз сү-һисөн, либө тегомкаөн. Көртөдсө војдөр колө пузөдлыны пуан ва-пыщкын, нојичсө мыскыны бензінөн либө спиртөн.

Кагавајөм-бөрын час-мыгті чужө і һајгыс: matkaыд і сизөс вөтлө. Сув-коғ гөгјөдыд һајттө оз ков кыскыны, мед

оз орлас, оз кол мајтыг весіг өті чір matkaö. Колас-кө,—
нывбабајастö зев јона да сөкыда вөгөдө.

Кызі колö нывбабајасыдлы овны нөбасігөн?

Верөссајö мунөм-бөрын нывбабалы весіг вомдорас оз
ков бостны һі гөрд, һі жежыд вана. Медса-нын відчысны
јуөмыг нөбасны заводітігөн. Вана-јуөмыг кага лоö зев
омөл, жеб. Мөд, којмөд да һолөд төлыгјасас нөбасігас
нывбабајасөс јона вукөдө, восөдө. Секи, ескө, налы һөті
оз ков сојны јаж. Мед-бур сојантор налы јөла-сојан. Јуны-

3-д бер. Шөри вундөм matka којмөд төлыг нөбасігөн. Пыщкас кујім
төлыгса кага.

көзүд јөв да лимона щаж. Колö налы сојны уна да бура;
курыд да шома сојанјасыг відчысны, щөщ і кослунја со-
јаныг, медса-нын бөрја-помнас нөбасігөн. Бөрја төлыгјас-
нас оз ков ужавны сөкыд уж. вундыны, пеласны-пожјас-

ны, пес-ва пыртлыны да мукөд-пөлөс өөкыд ужјас керны. Усөбыч колө видчыгны угөмјасыг, дојмөмјасыг.

Нөбагигөн колө дугдывны мужіккөд овны. Сыыг нөбагыгјасөс јонжыка восөдө, сөсөа-өд і һајтчыны вермас кага-петан тујыс. А һајтыд-өд рөфильчыаыдлы зев өмөл: вермас сіјөс бөгтны рөфильнеј горачка. Тајө каднас һөбагыгыдлы отсагө ачыс олөмыс: оз ков сылы мужік, дај прөст.

Нөбагыгыдлы колө төждыгны виңны асө сөстөма: ем-кө пывган, быд вежонын-һын өтчыдтө колө мыггыны, сөмын мед пывганыд ез вөв жар.

Нөбазысјаслы жын кынөмсаң оз ков купајтчыны көыд ваын,—кынмасны. Мужіклы колө төждыгны, медем екі нөбагыглы овны вөлі лөгыд: һөкод ез дөзмөд, ез көрмөд сіјөс. Јуөм, пһагөм, укөрајтчөм, вежөктөм (ревногъ), мыј-вөсна-кө јона төждыгөм,—абу бур һі мамлы һі кагалы. Төдөмыг-һын, кучкагөмыг колө видчыгны мужіклы. Нөбазыг-гөтыртө-кө мужікыс кынөмас кучкас, зев ыжыд мыжа лөө сіјө гөтыр дај кага-воғас. дојмөмјасыд, зургөмјасыд зев өмөл нөбазыгыдлы, медга-һын висө-кө сіјө кущөмкө нывбаба-висөмөн. Сы-вөсна нөбазысјаслы колө видчыгны лөк-тујод төлегаөн ветлөмыг, мед оз таркөд сіјөс. Ферт, мукөдыслы сіјө һөмтор, а мукөдыслөн сы-вөсна кагаыс воғ чужө, һөмпөратөм пөраө.

Кага вајигөн ва јуны оз ков, јещцө јонжыка пондас орјөдлыны кынөмтө. Ем-кө кодлөнкө фөревһаын гыркпыщкөс пожјалан кружка (кыгөтірнаја кружка), колө сіјөн сувтө воғывв пожјавны. Зелыда тырөм сувјасыд мешајтчөны-жө кагавајигад.

Кагавајөм воғвылын нывбабалы колө мыскыны асөсө дебыд пуғөдлөм ваөн, мајтөгөн. Мыггыны поғө гортын, поғө і пывганын. Кагавајны, ферт, мед-бур больһычаын. Сені быд-ногөн бура дөфөритасны рөфильчыатө. Гортад-кө лөгөдчан кагатө вајны, ен гідын да картаын тојт, кыңі өіктјасын вајөны мукөд нывбабаыс, а лөгөдчы керкаад, да көні мед југыд да мед кыпыд. Сек-кежлө керкатө колө мичажыка мыскавны, лөгөдны крөвағ-вылө волпаз сөстөм прөстыһһаөн. Прөстыһһаулас, ем-кө, колө сујны клејонка.

Кор кага вајігад вывті-нын јона пондас орјодлыны кынөмтө,—терпіт, ен леґ велөдчытөм бабітчыґаслы пырны ас-пад мыґкытөм,—најт-кіјасөн. Төд, ґоңвіґа нывбаба-јаслөн кагавајөмыд, ґөгөр-кө лычкі, ачыс мед-бура помагас. Бокөвеј бабітчыґасыд некущөм отсөґ ні кокнөд оз вермыны сетны, сөмын зев ыґыд пакөґт вөчасны теныд, немыд кутан мучітчыны.

Со ме теныд, Татґана, і віґталі нөбаґөм да кагава-јөм-јывсыд. Мөдыс-на коркө пырав, јешщө горнөтыштам та-јылыс.

— Зев-ыґыд аттө теныд, доктор, віґталөмґыд. Ставсө ґөгөрвоі. Пырала-на коркө, медем јонґыка-на та-јылыс төдны.

-- Пырав, пырав.

Нывбаба сөктө (нөбаґө) нывбаба-чужан-колькјө ај-көј-дыс вескалөмыс. Ај-көјдыс вескалө нывбаба маткаө мужік-көд оліґөн (половоје сношење). Нывбаба-чужан-колькјас артмөны да быдмөны кык көјдыс артманінын (јаічнөкын). Көјдыс-артманінас кујлөны матка өтар-мөдар бокјасас, өтла-асөны сыкөд көјдыс-петан-тујґасөн (фалопјеви трубы).

Ај-көјдыса чужан-кольк (оплодотворенноје јаічко) овмөдчө маткаө. Војдөр сыис лоө кага-ґоріґ (человеческіј зародыш), севса пөрө сіјө прамеј кагаө да өкмыс төлыс-бөрын і чужө.

КАГАВАЈӨМ-БӨРЫН КЫҒИ ОВНЫ.

• Нөбаґөгөн да кагавајөгөн нывбабалөн ґырк-пыщкөсса торјасыс јона веґылөны (маткаыс ыґдылө морөспањ-улө-ґыс). Кагавајөм-бөрын најө бөр местаас вооны, лөоны ґоңвіґалөн-кофөґ, сөмын төлыс, төлысөн-ґынјөн-мыґті. Сіґ-кө, кагавајөм-мыґті төлысөн-ґынјөн-кымын колө овны јона відчысөмөн, медем ґоңвіґалуныд оз торкыс. Збылсө, олөмас, сещөм відчысөмыд шоча овлө, меґа-нын крег-танкајас да ужалыґас-костын. Нужда-куґа-ө, асланыс пемыдлунысла-ө челаґаґөм-мыґті уна нывбаба мөд-којмөд луннас-жө мунөны сөкыд уж-вылө. Олөны најта, дурка. Сіґнад оліґөн јонмөм-пыґґі да бурмөм-пыґґі најө сөмын омөлтчөны. Вермасны ґікөґ ебөстөммыны: некытчө, не-

кущом уж-выло тужтомог лооны. **Оз ков кывзыны велодчы-
том-пемид војтырлыг вашкөдөм: чельадагөм-бөрын-пө вид-
чыгөмсыд немтор-нын, секи некущом вөгөм ки дојмөм оз
вермы лоны. Абу сізі. Чельадагөм-бөрын-кө он кут видчыгны
сөкыда ужаломыг, њајтыг да дуркыг, секи те он во, а ворс-
ган. Лун-мөд, гашкө, вежон-кык ужалан, а бөрынас сы-
пыды во, либө дыржык, вёган,—став ужсө лоө еновтны.**

Мыј лоө маткакөд кага чужөм-мыстї? Мыјөн маткаыс
кага петас, матка зев өдјө тураснас чинө. Нөбасигөн, кы-
зі шуөма воын, матка волө ордыулөз (морөспауулөз). Кага-
чужөм-мыстї пырыгөм-пыр летчө сіјө гөгјөз. Сегга пыр,
өтарө чинө да вежон кык-мыстї лоө зоңвизалөн-код, кы-
нөм-видлалигөн оз кут сурны ки улө. Чинг-моз-щөщ матка
весаггө і њајтыг. Воzza кык-кујим луннас кага чужөм-бө-
рын матка-пыщкөс паскыд-ыжыд дој-код, петө сег гырл.
Көјмөд-нөльөд лунсаң оз-нын мича вір мун, а сөмын вір-
сора-тор. Вежон-мыстї вıрыс зикөз бырө, мунө лувјалан
рудоват-јежыд-тор. Кујим вежон-мыстї зоңвица нывбабалөн
матка весаггөм помагө. **Чельадагөм-бөрын-кө куза кутас
мунны вір, сіјө, инө, маткаыд оз лучки чин, мыјкө сыкөд ло-
өма,—өдјөжык колө петкөдчывны докторлы. Овлө, вір-мунө-
мыс друг содө, маткаас-кө кага местаыс (њајтыс) либө гад-
тор колыштасны. Сіјө зев-жө омөль. Сегга чельадагыс-кө
оз кут нөңөдны кагасө, маткаыс сы-вөсна чинө зев нөж-
јө. Сіз-кө, медем регыджыка бурдны рөфильчалы, колө
нөңөдчыны.**

Рөфильчалы колө шөјтчөг да пелька вıзөм. Кагаважі-
гөн нывбаба зев јона омөлтчө, ебөсыг угө. Сы-вөсна ко-
лө өетны сылы шөјтчөг. Колө сылы вıт лун кујлыны вол-
пасын, четчывны сөмын кагасө нөңөдыштны да асмогас-
ны. Некущөм уж секи оз ков ужавны. Вежон-мыстї сө-
мын вермас сіјө вөчны кокнідік торјас, горт-гөгөрын. Рө-
фильчаөс-кө і вежон-мыстї пондас кынтыны, волпасыг
оз-на ков четчыны. Колө корны докторөс. Кынтігөн-кө он
кут видчыгны, матка дај мукөдлаті гырк-пыщкөсыс вер-
масны чорыда вıгмыны. Вıр-му-вылын ужаломыг да му-
көд сөкыд ужјасыг колө видчыгны төлыгөн-жынјөн-кы-
мын. Чельадагөм-бөрын-кө воz заводитан сөкыда ужавны,
маткаыд да јанзім-пыщкөсыд вермасны торкгыны: боквыв

лыбө мышыв мунны, өшөдчыны лыбө. Нывбабаөс пыр пондас вёгөдны: кынөмулыс да коскыс жугөдны.

Нюңөдчыг нывбабалы колө бур сожан-жуан: јөв, јаж. Челадагөм-бөрын-кө рөдильнычаөс кујим лун оз асмогөд, колө сетны сылы паң-кык касторка. Рөдильнычалыг вожаланінсө, јанзім-гөгөрсө быдлун колө мыскыны шоныд вачөн. Сөмын мыскытөзүд војдөр колө јона мыскыны асгыд китө, мајтөгөн. Рөдильныча зев кокныа вермас вёгмыны најт дөрөмгыс, волпасыг, рузумјасыг, оланінсө дурка вёзөмыс. Сы-вөсна частөжык колө вежлавны сылыг дөрөмсө, прөстуньасө. Оланінсө вёзны пелька: медем сјјө пыр вөлі жугыд, шоныд. Оз ков леэны сені кури́тчыны. доктор щөктытөг некушөм пыщкөс-пожјалөм (спрынсовање) оз ков вөчны. Оз ков леэны пырны јанзім-пыщкө да matkaө кичөн нё инструментјасөн дөревњаса бабитчыгјаслы: вермасны најө дојдавыны, лыбө кущөмкө вужан-вёгөм пыртны сетчө. Рөдильнычаөс рөдильнеј горачка бөстас. Matka вёгөмыг уна нывбаба кулөны, лыбө немес-кежлө немортө пөрөны.

Нюңөдчыг нывбабалы нюңјассө зев-жө сөстөма колө вёзны; быдлун мыскыны шоныд вачөн. Нюң јывјассө колө нёртны вата-вылө кёгыштөм сук щажөн. Нюңјастө мыскыны-заводиттөз, војдөр колө китө буржыка мыскыны мајтөгөн.

Јед-лак*).

Івө-Матренлы 20 арөс. Сјјө ныв-на, мунтөм. Новлөдлө карө вузавны јөв. Сені сјјө адыгөма ас-вёктса өтё том морткөд да кор-гурө і олыштөма сыкөд. Том мортыс вөлөм важөн-нін олө карас, крөстанскеј ужыө еновтчөма.

Коркө рытын локтис ме-ордө Матреныд. Кынөмулөј-пө менам, доктор, зев-јона вёгө, јед-лак мунө; кузасёгөн бытө сөтыштө јажөс.

— Кызі-нө, мёга, сјјө сөщөмыс текөд лоі?—јуала ме сылыг.

* Белі.

Матрена вiсталис меным, вежон-сајын-пö уэли-оли öтi том морткöд. Сы-бöрын сегда лун кујим-мыстi i вiсмi: гö-гөр дојмö.

Видлалi ме Матренаöс. Збылыс, сылөн вожаланiныс гöгөр пыктöма, öдöма—дон. Кузасан-рофгыс петö вiж ор. Јанзiм-пыщкас орöг јед-лак.

Вiган те, Матрена, перелож-нiма вiгöмөн,—шуа ме сылы. Тенад карса-муса-другыд вöлөм вiгö триппер-вiгö-мөн. Öтлаад-олигөн сiјö вужöма теныд. Триппер—сiјö зев вужыс вiгöм. Öнi тенад sameј зев јона öдöма јанзiм-пыщкöсыд, кытчö сујгö мужик јанзiм, öдöма matka голa (matka-пом, кодi пырö јанзiм пыщкöсö), öдöма щöщ куз-петан-туј,—сы-вöсна i сотö бытö кузасигад. Верман-кö, вежон-кежлö водлы больнiчаö, он-кö,—гортад колö бурдöдчыны. Мусуктö еновт, зiкöз. Зiкöз-бурдтöз некущöм мушщiнакöд öнi оз поз теныд овны,—вiсмöдан, дај астö немыд-кежлö зiкöз щыкöдны верман. Оз поз öнi теныд сурны вiна јуны, да сола ны шома гојан гојны. Гој јöла-гојан да унжык јöv ју. Порошки сета теныд,—сiјöс щöщ пондан јуны. Вожаланiнтö быдлун кыкыс мыскы. Мыскöм-бöрас кiјастö јона мајтöгөн мыскав. Сегда сiјö кiјасөн гiнјастö ен тiл,—вiсмöдан, орöгзыны кутасны. Мајтöгтö да кiчышкöдтö асыд вiз торјөн, мед мукöд оз мыггыны да чышкысны сiјөн. Öтi мајтöгөн да кузчышјанөн-кö ставныд кутад вöдiтчыны, тенад вiгöмыд зев кокныa вермас вужны мукöдлы.

Сетi ме Матреналы порошокi јуны, да сулыын лекаpство—мыскавны вожаланiнсö.

Кык вежон-мыстi Матрена бара локтiс ме-ордö. Бурдыштöма. Некутi-пö-нын оз вiг, оз дојмы. Кузасигөн-пö оз сот-ны. Öдöмыс да пыктöмыс вожаланiнгыс бырöма. Сöмын јед-лак петö-на јанзiм-пыщкöссыс. Ме щöктi Матреналы быд лун воывлыны больнiчаö пыщкöсö пожјавны (спрынсујтчыны). Тöлыс-мыстi сылөн јед-лак сöзтöмыс дурдiс, зiкöз бырi.

Јун тöлысын сiјö-жö онас Матрена вaјöма пi. Кага-ыслөн пыр-жö чужöм-бöрас пондöмаöг гiнјасыс оргавны. Вöлөмкö, Матренаыдлөн matkaас кытчöкö вiгöмыс колыштлöма-на, сегда кагачујигад i коласöма сiјö кага гiн-

мас. Лоис кагаыслы гинмас капла војтөдны да Матрена-лыс гырк-пыщкөссө јешцө буржыка појжавны.

Тажө висталөм-серти ми адзамө, мыј триппер-висөм зев көкнi төдмавны. Лун кујим-мыгти мушцинакөд олөм (половоје сношенје)-бөрын куз петан туюд пондас орјөдлыны, кузасигөн сотны, дојмыны: пондас петны орөг једлак: јанзим-пыщкөс өдөдө, пыктө. Вигман-кө трипперөн, ен јандыг, ен зөблав висөмтө, а пыр-жө мун доктор-динө. Абу-кө сјјө, мун пельшөр-динө, лбө бабка-динө. Мужиккөд овны висигөн вегиг өз поз. Ен ју секі сур, нi вина, ен гојшома да сола гојанјас. Јона висөдигас—орјөдлігас кујлы волпасын. Ödjөнжыка заводит бурдөдчыны, регыджыка да кокнiджыка бурдан. Еповтчан-кө, верман агтө немкежлө щыкөдны. Ен нiрт гинјастө кјаснад. Сөстөмжыка агтө виз: унаысжык мыскав агтө да пывгы.

Ме јешцө содтыштны көсја татчө: трипперөн висөны i челаф. Налы висөмыс вужө гырысгаң. Нывпоснылыс триппер-висөм бырөдны зев сөкыд, сөтинајаслыс кокнiджык. Челафлы висөм вермас вужны со кызі: шуам, мамыслөн уна-во-нын мунө гојан (једкиј)-једлак, а сјјө сыыс оз бурдөдчы. Сөщөм нывбаба-кө аскөдыс өтлаын узтөдлө челафсө,—најө висөмны. Поснi нывјаслөн—ар 7-8-салөн—мөдас мунны једлак.

Трипперөн висөм-вөсна кагавајтөм-јылыс.

Сава-Марјалы 23 арөс. Верөссајө сјјөс некөд оз бөст. Аскофдем том-војтыр ставныс кезөвтөны, мистөм-сорнiјас сорнiтөны Марја-јылыс.

Коркө Марја ме-ордө локтис. Чышјансө леҙөма гинмөзыс, јандысө вицөдлыны...

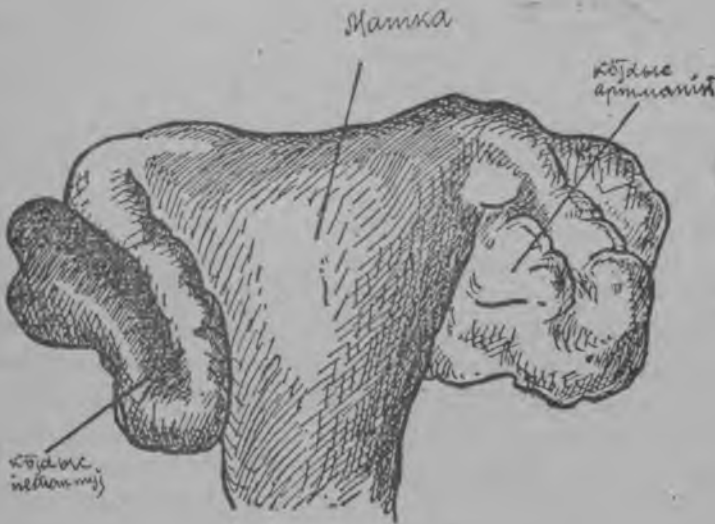
— Мыј-нө, Марја?—јуала ме сылыс.

Вөлөмакө, сылөн во-чөж-нын јанзимгыс једлак мунө, орјөдлө—висө кынсмулыс, төлысгаыс торкгалө—мунө кызгурө, оз кадын.

Вөлөмакө, Марјалы во-сајын-нын көласөма вужан висөм—триппер. Јанзимысла сјјө некөн абу бурдөдчөма. Ви-

гöмыс паскалöма, вужöма matkaас дај кыкнан көјдыс-артманінас.

— Шыбыт, шуа ме Марјалы,--зонјаскөд уэлöм-олөм-тö. Сы-вöсна те агтö зев-нін јона шыкөдöмыд дај мукö-дöс щöщ шыкөдалан. Талунсаң быдлун волевлы больнычаö спрынсујтчыны.

4-d сөр. Тріпперөн-вісөлөн matka(кущöма сіјö вежöма). Көјдыс-артманінас да көјдыс-петан-тујас öтлаб-бурдöмаö, öтлаасöмаö.

Марја волевліс больнычаö эон кујім тöлыс. Сіјöс сени спрынсујтсны пöг ваөн, гырда терпітмөн мед сіјö вöлі. Сы-бöрын сегга Марја эікöэ бурдіс. Сіјö муніс верöссајö, дөвеч Семö-Іван-сајö. Марјалөн челад ез ло, мужікыс, ескö, том-на вöлі-да. Тріппернас вісігөн matkaыс сылөн да көјдыс петан тујасыс бурдöмаö, тупкысöмаö эікöэ. Ај-көјдысыслы некыті лöма вескавны чужан-ең-кольк-вылö да ловэöдны сіјöс. Сіэкö, **семјын-кө челад абу, мед-гасö сы-вöсна, мыј батыс лібö м.мыс вісöмаö лібö вісöны тріпперөн.**

Триппер-вөсна шожмөм.

Со кыңи вөли Калө-Маржакөд. Верөссајө мунөм-бөрас мыжкө-дыра вөгөма сiјө: мунөма јед-лак. Вөгөмыс, дојмөмыс абу вывти јона топөдлөма сiјөс да больничәө, доктор-динө, абу i волөма, абу петкөдчылөма. Сегга, коркө, һе-дыр-мыгти бырөма сылөн төлысга вырыс,—Марја сөктөма. Төлыс кујим-мыгти Марјалөн бара кынөмулыс пондөма зев јона орјөдлыны-дојмыны, јанңимыс мытчыгөма вiр. Марја шожмөма (шож-кага вәјөма). Сы-бөрын сегга Марја дыр зев-јона-мучитчөма вiр-мунөмөн.

Өни сылы 30 арөс. Шож-кага-бөрын мөд кага абу вө-лөма, да, ме чајта, оз i ло воңө.

Коркө ме-ордө пырис Марјалөн мужикыс. Пондим гор-һитны. Горһитигад сiјө меным вiгталiс: „Гөтрагөм-воңвы-лын-пө летчыли карө могјасөн. Сени вина жуыштим, сегга кодјурнад вегкавгөма кущөмкө нывбаба-динө дај јуғгөма сыкөд, гозја-моз. Сы-бөрти лун кујим-мыгти каңали вөгөм; куңасiгөн зев-јона сотны пондис, јанңим-роңыс пыр петны вiж-ор. докторлы петкөдчыны јандыги. Сiңи, бурдөдчытөг i гөтраги сегга. Гөтрагөм-бөрын вiгөмөј вужөма гөтырлы. Өни щөщ сiјө вiгө, лоас оз-һө-пө мiјан чельад?—јуалө сiјө менгым.

— Оз, ме шуа сылы.—Тенад гөтырыдлы вужөма те-гаң триппер-вiгөм да вiгмөдөма сылыс маткасө да көјдыс артманiнјассө. Матка вiгөмла кагаыдлы воң лоөма петны сетыс, быдмытөңыс,—шожмыны, кыңи мiјан шуөны. Ај көј-дыс-ветлан-тујјас маткасаң көјдыс-артманiнјасө вiгөмыс-вөсна-жө тупкысөмас. Ај-көјдысјасыс оз вермыны вег-кавны ең-чужан-кольк-вылө, оз вермыны ловзөдны најөс,—сы-вөсна i кага оз вермы лоны Тупкысөм көјдыс-ветлан-тујјас бөр вогтыны һекущөм лөкартсвоөн он вермы, сө-мын поңө оператсiјаөн, дај сiјө сы-бөрын кагаыд шоча овлө.

Трипперөн вiгөм-понда һөбагыс нывбаба мукөд-дырји-ыс шожмө (маткаыс воң вөтлө кагасө). Шожмылөм-бөрын вiгыс нывбаба сегга һекор-һин оз сөктив, һекор оз вәј кагатө.

Јешцö кагавajtöм-јылыг.

Макар-Гемö гозја кујим во-нын гöтыраöг, а челад век-на абу. Гемöыс ачыс зев јон мужик. Пöрјавтöг сijö вег-кыда шуö, некущöм пеж вiгöмјасөн-пö ег вiглы, гöтраг-тöз некущöм нывбабајаскöд ег овлы. Матрена—сылөн гö-тырыс—бур бат-мамлөн-жö ныв. Сijö сiз-жö некущöм вi-гöмјасөн абу вiглöма, сöмын зев iчöт тушаа. Öнi-на зiк челад-код, абу-i мунöм нывбаба-код. Коркö ме пондi жу-асны Матреналыг, кызiсылөн овлывлö да мунö тöлыгга вiр. Матрена шуö: тöлыгга-пö менам овлö пыр кадын, сö-мын секи зев јона вiга, кынöмупöс орјöдлö-топöдалö. Ме вiдлалi Матренаöс. Матка гольаыссылөн зев куз да век-ни, маткаыс зев iчöт. Сы-вöсна, тыдалö, ај кöјдысыс i абу вермылöма вегкавны маткаас да ловзöдны ең чужан колк-јас. Матреналы аслыс кагаыс зев јона колö. Ме сылы щöктi оператсija вöчны: матка гольасö паскöдыштны. Се-щöм оператсijaыг повны немтор, зев кокниа вöчасны. Опе-ратсija-бöрын овлывлö—нывбаба сöктас. Матрена лезiс оператсija вöчны. Сijö вöли сöмын 15 минут. Оператсija-бöрын Матрена кујлис больничаын öти вежон. Кык тöлыг-мыгти Матрена нöбасö-нын вöли.

Овлывлö, нывбабалөн кага чужтöм-бöрын либö јанзим-гöгöрыс вiгöм-бöрын маткаыс мышыв мунö, либö кодар-лаңкö норовтчыштö. Сы-вöсна сijö кагавajtöмыд дурдö-жö. Матка лöсöдны важ-ногыс—дöнвица-дырјi кызi кујлö, —пöзö сöмын оператсijaөн. Сiзкö, нывбабалы-кö колö ка-га, а сijö мы-вöсна-кö оз ваз, оз вермы сöктыны, колö петкöдчыв ы докторлы. Овлывлö, ферт, кагавajtöмыд абу нывбаба-вöсна. Мужикыд-кö вiглöма трипперөн либö лок-вiгöмөн (сiфiлисөн), ај-кöјдысыссылөн тујтöмөг-нын, оз вермыны ловзöдны ең-чужан-колк.

Мукöд нывбабаыс оз вермы сöктыны оз вужöм-вiгöм-јасөн вiгöмла, а матка гольаыс-кö зев куз да зев векни рожа. Секи ај-кöјдысыс оз вермы вегкавны маткаас, оз öт-лаас ең-кольккöд. Iчöтик оператсija—матка-гола паскöдыш-тöм-мездö нывбабаöс кагавajtöмыс.

Јешцѣ мыј вермас лоны триппер-вѣсна.

Макар-Петыр-Олга верѣс-сајын сѣмын-на воѣн-жын-
јѣн. Мужікыскѣд најѣ ѣтѣ сѣктысѣѣ. Олга нѣбасѣ. Воѣма
кагавајан-кадыс да јона повѣѣма. Корѣсны менѣ. Пондѣ
ме јуасны налыс олѣм-јывыс. Верѣссајас мунѣм-бѣрын
регыд-жѣ пондѣма мунны сылѣн јед-лак. Сыыс сѣјѣ бур-
дѣдчѣма спрынтсујтчѣмѣн. Мужікыс гѣтрагтѣѣыс вѣслѣма
вужан-вѣсѣмѣн—трипперѣн. Јанѣім-роѣѣдыс сылѣн мунѣма
мѣстѣм вѣж-лак. Ѣнѣ сѣјѣ ѣкѣѣ-нын бурдѣма.

Ме вѣдлалѣ Олгаѣс. Кагаыс маткаас кујлѣ лужкѣ: јур-
нас увлаѣ. Сѣлѣмыс сылѣн тѣпкѣ бура. Топѣдлѣмѣн ор-
јѣдлѣм-дојмѣмыс завоѣтчѣма нѣважѣн-на. Гаѣѣыс, кѣнѣ
маткаын олѣ кагаыс, потѣма-нын. Ваыс петѣма. Војнас
Олгалѣн чужѣ ѣкмыс пунта да жынја кага. Кагавајѣмкыс-
сѣс даскѣкјамыс час. Кагасѣ мыскѣм-бѣрын,—Олгалѣн јед-
лакыд мунлѣма-да,—сѣнмас пыр-жѣ војтѣдѣ лѣкарство, меѣ
сѣнјасысоз орѣссыны. Трипперѣн-вѣгыс-мамлѣн-ѣд чѣлаѣ-сѣн-
мыд орѣсѣѣ.

Кагачужѣмлы лѣн-нын кујѣм час, а ѣјтыс ез-на чуж.
Ме ѣбыѣѣка пондѣ зыравны рѣѣильнѣчалыс кынѣмсѣ. Мат-
каыс, ескѣ, сы-бѣрын ѣ пондѣс чабрасны, да ѣјтыс пыр-
жѣ ѣз чуж. Лѣн буржыка мыскавын кѣјасѣс мајтѣга пѣв-
ваѣн да сѣпѣртѣн дај сужны кѣѣс маткаас. Вѣлѣмакѣ, ѣтѣк-
лаын ѣјтыс ѣкѣѣ ласкысѣма матка-бокас, быѣтѣѣ быѣмѣ-
ма сысаѣ да ѣкыѣ вѣлѣм ѣз вермы торјавны ачыс, јѣз
ѣсѣѣтѣѣ. Нѣбасѣгѣн-кѣ маткаыд вѣсас, унжыкысѣѣ ѣјтыд
ачыс ѣз-нын вермы торјавны маткаыд, коммас торјѣдны
сѣјѣс кѣѣн. Сѣмын велѣдчытѣм-јѣзлы, бабѣтчыс тѣпѣѣјаслы
ѣз ков лѣзны ѣјтѣѣ кыскыны, нѣмыд-кежлѣ ѣмортѣ
воштасны. Колѣ корны докторѣс лѣбѣ велѣдчѣм бабкаѣс
—акушеркаѣс. *Зонѣѣѣ* нывбабајаслѣн ѣјтыс чужѣ ачыс.
Ме Олгалыс торјѣдѣ ѣјтсѣ ѣбыѣѣка вѣрѣѣдѣмѣн, дојдав-
тѣѣ. Вежѣн-мысѣтѣ Олга ѣкѣѣ бурдѣс.

Трипперѣн вѣсѣм-бѣрын нывбабајаслѣн кага местаыс—
ѣјтыс мукѣд-дырјѣ ѣкѣѣ ѣтлаасѣ маткакѣд, чужны јѣз ѣс-
ѣѣтѣѣ ѣз вермы. Бура торјѣдны сѣјѣс вермасны сѣмын док-
тор лѣбѣ бабка—акушерка Велѣдчытѣм бабѣтчысјасѣс ѣјт-
тѣ кыскыны ѣкѣуѣѣма ѣз ков сѣѣѣдны. Најѣ асланыс кужтѣ-
мѣн да ѣјтѣѣ кѣјаснас рѣѣильнѣчатѣ сѣмын шыкѣѣдасын.

Віртём-вёсна тёлыгса бырлё.

Сандрё-Насталы дасеізім арёс. Сіјё баѳтём-мамтём, олө пöрыг бабыскөд. Олөны зев гөля: вөв ні мөс абу. Рөштво-дырјі Наста вігөма кігталан біа-вігөмөн (сыпној ѳіф). Щыгјалөмысла да вігөмысла тёлыгса-вір-мунөмыс дугдөма. Біа-вігөмнас вігөмганыс абу-на волөма сіјё.

Велөдчылөма Наста зев бура—мед-бура мукөд јорт-јас-доргыс. Гіжө өdjө да мичаа, арталө суза. Öні-на Наста пöрыг пöчыслы лыдфө нігајас, вігтавлө сылы, мыј сетчө гіжөма. Ме щөкті сылы јуавны вөлөстса кооперативыг уж, ем-кө места, пырны сетчө служітны, міга, жалөванье-вылад буржыка сојны-јуны пондан. Щөкті јонжыка сојны јај, јөв да колк. Getі јуны лекарство, медым вірыс бөр codac.

Ыжыдлун-дырјі пыріс ме-ордө Наста да сещөм мича, јон, гөрд-банбокјаса, -өдва і тсді ме сіјөс.

— Зев ыжыд аѳтө, шуө, теныд, доктор! Ме öні зі-көз-нін бурді. Колан-волігад-өд, шуө, кос щак-коф вөлі, лыөј да кучікөј сөмын. Öні ме служіта. Тенад кыв-куѳа пырі коперативө, сетчө самеј колө-вөлөм мортыс. Ужөј бура мунө, оз відны, оз кулытны менө. Заведујущей-сајас верөссајө мөда, регыд свадьба,—вігталө меным Наста.

Öні Наста зев бура олө, верөс-сајын-нін. Пöрыг баб-сө ас-дінаныс богтөмаөг.

Кельыд, вір-пастьм нывбабајаслөн, усобыч чорыда-віөд-дөм-бөрын, бырлё тёлыгса-вір-мунөм. Колө секі јонжыка сојны јај, јөв-да, лекарство јуны. Відчыены кослунја-со-јаныө.

Рөдільней горачка.

Мөд дај сізімөд сорңын ме віставлі-нін, міга, оз ков леңны відлавны кіјасөн рөдільничалыг јанзім-пыщкөссө ні маткасө велөдчытөм сіктса бабітчыојаслы. Најө-өд зев ра-фејтөны „кіавны“ кагатө чужігас. Сы-вөсна овлөны уна-пөлөс вігөмјас.

Отчыл Мирон дарја пондөма кагавајны. Сіјө олө өк-тын, дасвіт верст-сајын болнычасань. докторла ні бабка-акушеркала абу ыстөмаөг, чајтөмаөг —лучкі да кокніа ва-јас. Кор вывті јона пондөма орјөдлыны кынөмсө, дарја абу вермөма терпитны да пондөма јона горзыны. Воөма-өг феревһаса бабітчыјас. „Отсалам-пө мі тенид, дарјуш-ка, отсалам, ен горзы“.

Möda-möd-böрын најө ставныс мыскытөм најт кіјас-нас (өти кујөд сөвтанінсань локтөма, möd—порелы помеј гудраланінсань) пыралөмаөг дарјалы јанзім-пыщкас да мат-каас. думсыныс кокнөдөмаөг дарјалы, мед, ескө, сылөн регыджык кагаыс чужө. Поводнеја певјалөмаөг дарјаөс. Сегга мед оз горзы, сүјөмаөг сылы вомас чышјан да ко-көдыс кыскалөмаөг жој-куҗа. Суткіөн-жынјөн тајі мучі-төмаөг рөділһичатө, суткіөн-жынјөн-бөрын вөлыгті чужө-ма кага.

Möd-лунас рытлаһыс кагавајөм-бөрас дарјаөс пондө-ма кынтыны, сегга біалөма. Кынөмулыс сещөма пондөма дојмыны,—весіг кіөн інмөдчыны вөлөм оз леј. Пакас вјж-јөнгыљјас лоөмаөг. дарја абу кутөма вермыны вөрчөдчы-ны весіг вольпаг-вылас. Вејон-мыгті сөмын тајі мучітчөм-бөрын дарја-дінө корөмаөг докторөс. дарјалөн вөлөма ка-га-чужтөм-бөрга біа-вігөм (рөділһеј горачка). Лоөма сіјө matkaө најт вескалөмыс, бабітчыјасыд мыскытөм кіјас-нас сетчө пыралөмаөг-да. Маткаыс вігмөма.

Кыјөдөј-жө, кущөм јона мыггө доктор нөбасыг-ныв-бабаөс відлалөм воҗвылын. Сіјө секі оз ас-вөснаыс мы-гы мед аслас кыс оз вігмы, а најт-кінас полө пыртны matkaө кущөмкө најт-чір лібө пеж. Җоһвіҗа-нывбабалөн matkaыс зев кокніа сібөдө вігөмјастө, а нөбасыдылөн јещцө-һін кокніа. Сіјө зев регыдөн вігмө, быдгама нај-тыс, пежыг-да.

дарја вігіс җоһ төлыс, кујліс вольпагын. Кынөм-вы-лас лоі віҗны мешөкын јі да быдлун спрынсујтны пөгва-өн. Мед ебөсыс ез быр, быд кык час-мыгті біа-дырјыс јукталім паһтыр бур гөрд винаөн. Төлыс-мыгті вөлыгті дарја пондіс ветлыштавны. Сегга коркө і җікөҗ бурдіс.

дарјалөн Пекла-ајанылыс (золовкаыс) сіҗі-жө вөлөм гөкыда вәјө кага. [Сы-дінө сіҗі-жө корөмаөг „отсасыјас-өс—төдыс бабітчыјасөс“. Најө сіҗі-жө мыскытөм најт кі-

јаснас луасомаоѳ Пекла јанѳим-пыщкас да маткаас—киа-
ломаоѳ кагасо. Кага чужом-бoрын Пеклалон лоома рoѳиль-
неј горачка. Сижс пондoма кынтыны, биалома зев јона.
Биысла-вегиг дуллыс бырoма, вомдорсo кoтoдыштны вoлoм
немторјон. Кывјыс жеждoма. Кынoмыс зев јона кутoма
дојмыны-вигны, вегиг инмoдчыны вoлoм оз леѳ. Пекла зев
oдјo омoлтчoма, синуранјасыс' вoјoмаoѳ, чужoмыс топа-
лома, вижoдoма. Вожаланинoдыс пондoма мунны зев лoк-
дука јед-лак. Сегга кынoмыс дундoма, Пеклаoс пондoма
гордoдлыны. 'Сиги Пекла oлoма-мучитчoма вит лун дај
кулoма. Со кущoм лoк-помoѳ поѳo воштыны рoѳильнычаoс
кагавајигон быдoма бабитчыг отсасoмјаснад.

Кагавајигад некущoма некодлы оз ков лeзны видлавны
киoн рoѳильнычалыс јанѳим-пыщкoссo да маткасo докторјас да
бабка-акушеркајас-кынзи. Мыссытoм нејт киoн видлoдмыс
вермас лоны рoѳильнеј горачка. Сижo вoсoмыс заводитчo јона
кынтомои да биаломои Рoѳильнычалон јурыс да јайыс
oгыр-код-пoсoсe лoны, а ачыс тирѳo—кынмo. Доктор либo
бабка-акушерка локтoѳ вoсoюлы колo кујлыны вoлпaсын
мыш-вылас, неѳти пeссытoг, шыбластoг. дојмом либo би-oд
(жар) лoнеoдны—колo кынoм-вылас вoзны мешoкын ји. Ме-
дым вoсoмыдлoн eбoсыс зикoѳ оз быр, колo јуктавны сижс
щaјон да пaнoн oетыштaвны гoрд вoна (поѳo вичкo вoна). Рo-
ѳильнеј горачка-пoмыс рoѳильнычајас јона кулалoны. Сы-вoс-
на быд нoбасыс нывбабалы колo унжыкыс петкoдчывны док-
торлы либo бабка-акушеркалы, oвны најo индалoм, велoдoм-
серти. Кагавајигон велoдчытoм дeревнaса бабитчыoјасoс не-
кущoма матo оз ков oибoдны.

Вир-мунoмјас.

Ме-ордo локтис Калo-oкoиѳ. Сылы кыѳ кык apoс.
Ужалo карын. Гортас вoлывлo шoча. Тајo вoлoмo локтo-
ма ме-ордo сорнитыштны аслас зoнвoзaлун-јывыс. Сылoн
зев частo зев уна вoр, вoлoм мунo. Быд вoр-мунoгoн кы-
нoмулыс јона opјoдлo—дојмo. Карас oлигoн кушoмкo баба
кыкыс-нин вoчлoма сылы аборт (перјылoма рушкyсo). Быд
аборт-бoрын мунoма уна вoр. Бoрја аборт вoчoмыслы пo

һоль төлыг-һын да җир-мунөмыс ыжда абу-на дурдылма.
Өкәинна оз-һын і төд, кор сылән төлыгга-җир мунө, кор сизі.

Ме җидлалі Өкәиннаәс. Сылән вөлөм кага вөтлөм-бө-
рад җигмөма матка-пыщкөсыс. Унаыг кужтөг-аборттө-вөчигөн
маткаас колышталө җаҗ-торҗас,—оз миҗаа весагы сеті,
лыбө вөчөны абортсө һаҗт струментҗасөн. Сы-вөсна аборт-
вөчөм-бөрын һывбабаҗаслән мунө куҗа уна-җир.

Медым дуродны җир-мунөм Өкәинналыг, лоі болһыча-
ын весавны сылыг маткасө. Збылыг, сөг гуралісны җаҗ-
торҗас кага местаыг. Сы-вөсна і вөлөм җигө сылән матка-
ыс да җирд мунө.

Куҗим-төлыг-мыгәти бара аҗыгылі Өкәиннакөд. Бурмө-
ма, җонмөма, миҗаммөма. Төлыгга-пө пыр кадын да җуҗкы
мунө. Җигөмҗас, доҗмөмҗас җырөмаәс.

Унаыг һывҗас һылалиҗас на җешчө өөктасны Сөсөа, ме-
дым мездысны кагаваҗөмыг, щөктасны кущөмкө бабаәс ка-
гасө вөтлыны, вөчны аборт. Аборт вөчөмыд зев омөль-тор:
җырөдө мортлыг җонҗизалунсө һемыс кеҗлө, лыбө җигө сизөс.
Аборт-бөрын пөштә дурдывтөг мунө җир, кыҗі вөлөма Өкәин-
налән, омөльчөдө һывбабаәс.

Кага-вөтлігөн җермас доҗмыны матка.

Степан-Өнө-җарҗаәс җаҗисны болһычаө җоннас. Ме сизө
төдлі зев миҗа, җон һылән. Өни—өдва ловҗа. Чужөмыс
гумага-коф кельд, җин-гуранҗасыг вөҗөмаәс, җинҗасыс җытө
ыҗдөмаәс—пагкәлөмаәс. Чужөмыс көзыд-пөс-болһөс.
Сорһитны оз-һын праҗеҗа җермы, кинас индө кынөм-җылас.
Болһычаас-җаҗыг төткәыс җигталө, куҗим лун-пө-һын җигө.
Кыҗі да мыҗыг җигмөма җарҗа, һемтор ег җермы төдмаҗны
старукаһа. Өтчыд сизө өти-ног җигталас, мөдыг—мөд-ног.

Җидлалі ме җарҗаәс. Кынөмыс сылән зев җона дундө-
ма, доҗмө, оз леҗ инмөдчыны. Оз сурттөдлы, оз ситөд сизө-
с. җурыс зев җиа. Пөҗө вөлі думаҗтны, җарҗалән гырк-
пыщкөсас җувҗасыс җигмөмаәс (җоспаһенҗе брушыны). җар-
җалән реҗыд саҗыс җырі. Гөлөмыс пондис тпкыны омөла.
Медым һещыштны сизөс өмертлыг, җукталім җыдҗама ле-
карствоһн, җур-җылас пуктім реҗинка-мешөкын җі, кучик-

улас леџим камфора,—немтор ез отсав. Асыввоџнас дарџа кулі. Мөд луннас дарџалыг шојсө вундалисны. Вөлөмакө, дарџаыд нөбагө, кујим төлыгса-нын кагаыс. Кодкө пондылөма сылыг кагасө вөтлыны, кущөмкө јоғ-торјөн. Кужтөгыд ужалігөн сегга кымынкөлаті роџөдөма маткасө да сувјассө. Сувгыс сітыс вескалөма гырк-пыщкөсас. Нџајт-чөмыдла сеті вісмөма. Вөснү-сув вылі-кучікыс быдөн оргалөма (гнојноје воспалије брушіны). Тајө вігөм зев гөкыд, еща морт таыг бурдлывлө. Кынөм зев јона дојмө, он лыгт весіг інмөдчыны. Вісмөм сувјас дугдөны вөрны, оз уџавны. Најөс тыртөны, пөлтөны газјас. Морт кулө, гөлөмыс сылөн оз вермы вочсагны туша-куџа вігөмкөд-да.

Тајө, со, мөд вісталөм-нын кущөм-омөла вермас помасны аборт-вөчөм. Нывбаба-кө візмас да төдан-кө сылы зев-нын гөкыд, ен новлөдлы сіјөс некытчө, мед кујлө гортас. Ачыд өдјөн кор докторөс. Удајтчылас, воџжык-кө богтчан, мукөд-дырјі верман-на мездыны кулөмыг сецчөм вісыгтө.

Пыкөсјас (јөнгыльјас)-вөсна вір-мунөм.

Мөсјаслыг, вөвјаслыг унаыг мі аџывлам јөнгыльјас (опухолі). Најө овлөны ортсын—тыдаланінын, овлөны і пыщкөсын. Сецчөм-жө јөнгыльјас овлывлөны і мортлөн.

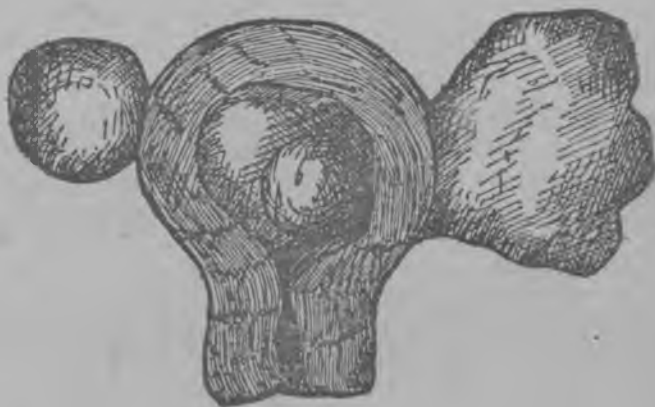
Бур-пөлөс јөнгыльјас (доброкачественныје опухолі) быдмөны нөжјөнікөн, воџө оз разавны, оз вігны. Омөл-пөлөс јөнгыльјас (злокачественныје опухолі) јона вігөдөны морттө. Најө быдмөны өдјө, разалөны пагкыда. Быд выл јөнгылыг бәра вылјас артмөны. Сецчөм пөлөсјасыс: рак, саркома, ангиома.

Овлө јөнгыльјас нывбаба вожаланінын, ортсын і пыщкөсас. Сіјө јөнгыльјас-јывгыс і мөдам горнитны.

Макар-Өнө-Өгрөпеналы 47 арөс. Сылөн ем-нын віт гырыг чельаџ. Кољан вогаң Өгрөпеналөн төлыгса вірыс пондөма мунны јонжыка да дыржык, сегга төлыгса-вө-џитчөм-костјасас јешщө-на кор-гурө мунөма. Сыыг өпріч коскыс пондөма вігны, жүгөдны. „Пола-пө, доктор,—шуө меным Өгрөпена:—абу-ө-нын менам рак-вігөм. Ме кывлі,

нывбабаслөн-пö менам арлыднад овлө сijö. Кувны менам зев-на неокота“.

— Ме видлалі Öгрöс. Сылөн matka-вылас кык jöнгыл (опухолы), кабыр-гырсаёс-нын. Наяö назöникөн пыр воэö быдмёны. На-вöсна і Öгрöпенаылөн тöлысса вёр-мунёмыс вёлём торкгалё да тöлысса-костјасас щöщ сijö мунö; вёсöдö коссö. Сöмын сijö jöнгылјасыс абу рак-jöнгылјас. Ракыд зев омёл вёсöм: јайтö ставсö щыкöдас. Ракөн вёсгөн вёсыг нывбаба зев ödjö омёлтчö, а Öгрö со во-нын вёсö, да пыр-на важ-кофыс јон. Сеті ме сылы јуны лекарство да тöлыг кујим-мыгты щöкті бара воыны петкöдчыны.

5-d бер. Вёсёлөн matka: ортсиас і пыщкас сылөн jöнгылјас (опухолы).

Öгрöпена локтис ме-ордö арын-нын. Лекарство јуём-помгыд вёр-мунёмыс дугдылёма, öнi вылыг мөдöдчёма. Matкавывса jöнгылјасыс абу чинёмаёс, а нöшта быдмыш-тёмаёс. Öгрöпеналөн чельад емöс-нын, сы-вöсна ме щöкті сылы вöчны оператсија: вундыны jöнгылјассö matканас щöщ. Висталі, мiга, оператсија-бöрын сылөн чельад сесга оз ло: а оз-кö вöч оператсија, вёсöмыс-вöсна да јона-вёр-мунёмыс-вöсна вермас кувны. Сесга овывлө, бур-пөлөс jöнгылјас бöрынжык пöрöны рак-jöнгылјасö. Бурдöдчыны секі лө зев-нын сöкыд. Öгрöпена кывзис менö да водис больничаё оператсија-вылө. Matкасö сы-вылө быдмём-jöнгылјаснас вундисны, шыбытисны ортсö. Jöнгылјас поводнеј гырысöс-нын вöлины.

Оператсіја-возын Өгрөпенаәс ісөдісны дука лекарство-
өн да сіјө нінөм і абу кывлөма вундалігас, һекущөм до-
мөм абу төдлөма. Кык вежон-мыгты оператсіја-бөрын Ө-
грөпена петіс болһичаыг. Өні сіјө тыр ҳоһвіза, вермө
ужавны.

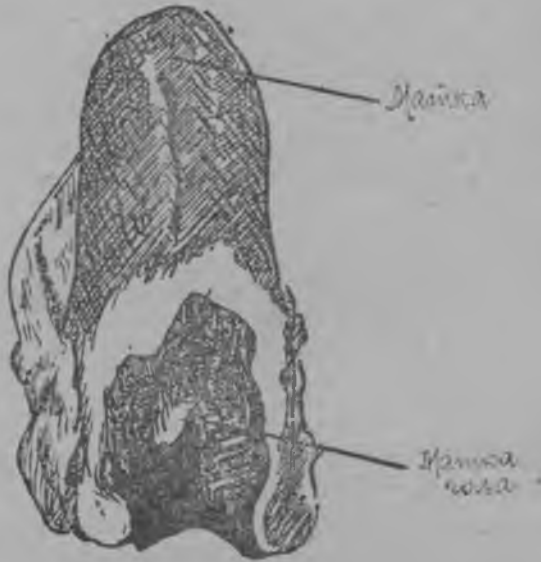
Мукөд-дырјі нывбабалөн төлыгга-вир јона мунөм ов-
лө matka пыктөмыг. Вир мунөм да вөгөм-кө јона омөлт-
чөдө нывбабаәс, да ем-кө-һин сылөн кымынкө чельаф, ко-
лө сылы вөчны оператсіја—вундыны matka ө да шыбыт-
ны ҳикөз. Нывбаба вермас і маткатөг овны, сөмын, ферт,
сы-бөрын оз кут лоны сылөн чельаф-а.

Рак-вөгөм.

Макар-Степан-Матреналы ветымын кујим арөс. Сіјө
вајлөма сізім кага. На-пныг ветыс лөвја, кыкыс кулөма.
Бөрја кагасө вајигөн, акушерка вөгталөм-герті, орөма сы-
лөн matka голыс (разрыв шејкі матки). Сы-вөсна Матре-
налөн пондөма мунны јед-лак. Мунөма вельдыр. Өні сег-
га вожын-кымын-һин-пө вожаланинөдыс кор-сурө мытчыг-
лө кущөмкө гыр-коф лак. Оз везувт, оз војтышт сіјө, а
сөмын мавтчас, лакас кок-костсө. Неважөн сегга кынөм-
улыс пондөма јона вөгны, мунан лақыс лөма зев лок-
дука, бытөкө сігмөм шома-кадуста. Матрена бөрја кујим
төлыгнас төдчөмөн омөлтчөма. Аслас пемыд-луныс-вөсна
сіјө абу волөма болһичаф, абу петкөдчылөма докторлы.
Почөма оператсіјаыг. Бабајас, медеа јона февенһаса ба-
бітчыгјас, оператсіјанад јона повөдлөмаәг сіјөс: „Ен-пө
мун болһичаад, јона-өд сені вундаласны тенө“. Дыр тер-
питөма Матрена, сегга кор-һин ҳикөз пөгібө воөма, вөлігті
локтіс ме-ордө, болһичаө. Ме сіјөс бура вөдлалі. Сылөн
matkaыс вөгмөма ракөн. Пыкөсыс капуста-мач-моз пука-
лө matka-бокас, гөгөрғыс јажө ставсө-һин гојөма. Инмөд-
чыштан пыкөсас,—вир чепөсө. Вөгөмыс matkагаһыс ву-
жөма-һин мукөдлаө: рак-јонгылјас уналаын вьллаө заво-
дитөмаәг быдмыны.

— Омөль-фелө тенад, Матрена,—шуа ме сылы.—Те-
над matkaад рак-вөгөм. Зев-һин јона те сіјөс ендөдө. ыд.

Сіјө јона-нын паскалөма, некущөм оператсіјаөн он вермы бурдөдны. Колө, ескө, вөлі волены татчө вожын-сајын-нын, кор мед-воқзаыг мытчыгис гыр-код-лакыд. Öнi рак-јонгылјас уналаө-нын паскалөмаөг, ыжыд места вiсмөдө-маөг. Тани ми отсавны теныд некызи-нын огө вермө. Верман-кө, мун бурдөдчыны Мөскуаө. Сени маткатө тенгыд бурдөдасны аслыс-пөлөс өветөн. Сети ме сылы адрес Мөскуаө, клиникаө. Матрена кулөмгыд повзөма да регыджык i мунөма. Клиникаын кулөма кык төлыг. Вир-мунөмыс, кос-вiсөмыс да лок-дука лак петөмыс дурдөмаөг, сөмын зикөзсө бурдөмыс абу-жө лома. Матрена пыр отарө омөлт-чiс, ебөссыс уги. Во-мыгтi севса кули.

б д өер. Ракөн-војөм матка гола.

Нывбабалөн кө ветымын арөс-бөрын төлыссыыс пондас мунны уна-вирөн, да костјасас јешчө вiр либө гыр-сора зев лок-дука лак (овлө мужиккөд олөм-бөрын либө сiзи, өин-мөн адзытөм помкатөг), секи колө термасны регыджык пет-жөдчывны докторлы. Сіјө арлыдјасын нывбабајас мед-јона ракөн вiсөны. Рак зев омөль,-лок-вiсөм, пыктө матка. Бур-дөдчыны сыыг зев сөкыд. Верман бурдны сөмын воқзык-кө

заводтан бурдөдчыны, вёём паскавтөзыс, разавтөзыс. Ендөм ракыд мөдас гулайтны став туша кузаыд, некызі сөгса сыыс он мын. Гермаңияын, көні жөзыс мијан Россијаын-дорыс кујим-мында еща, быд во рак-помыс кулө 13000 нывбаба. Сы-ферти-кө артавны кымын нывбаба, інө, кулө мијан Россијаын, лоө—39 000 морт!

Оператсijaөн-бурдөдөм рак.

Габө-Петыр-Насталы 41 арөс. Сылөн ноль чельаф, ставныс зөңвицаөв. Акушерка висталөм-герти кагавајигас орлөма матка голаыс. Сы-бөрын пыр-жө пондөма мунны јед-лак. Төлыс-сајын мужикыскөд узөм-бөрын сija кажалөма бытө-пө мыјкө мытчысис. јанзімыс, кушөмкө гыр-соралак. Сija локтис больничаө Ме видлалі сijaс. Насталөн матка-голаас лоөма рак-јөнгыл. Сija ічөтик-на, некодарөна абу шыбытчөма. Тащөм рак-вёөмтө, кор сija сөмын-на заводитчө, позө дугөдны оператсijaөн. Сijaс ме висталі Насталы. Н ста зев төлка, олөм-жылыс думајтыс аң, оператсijaөс ез кут пыкөыны. Вундiм сылыс маткасө дај көјдыс артманiнјассө. Сija сы-вөсна, мед, ескө, рак-јөнгылыд выллаө оз пет.

Оператсija Насталөн муніс зев бура. Медым дојмөмсө сija оз кыв, сijaс дукөдөмөн унмовзөдлісны. Кујим вежонмыстi Наста петіс больничаыс. Ме сылы щөкті петкөдчывны больничаө быд кујим төлыс-мызтi; сз-ө кытчөкө выллаө рак-јөнгылјас петны. Оператсija вөчөмлы колi-нiн 8 во. Наста сысаң пыр-на зөңвица. Төлысга вiр сылөн, ферт, өні абу, маткаыс нi көјдыс артманiнјасыс абуөг-да. Ужалө важ-мөзыс-жө јона, кызі ужавліс вистөзыс.

Та-ферти со ми адзам: рак-вёөмыс позө зикөз бурдөдчыны, сөмын колө возжык вөчны оператсija, кор јешщө рак-јөнгылјасыс зев-на поснiдөс, абу-на разалөмабө.

Матка өшөдчөм.

Крестанскеј уж зев сөкыд. Гожомын турун пунктгөн да һаң вундгөн быд-ки лыда-щөта. Страда-дырјиыд муртса верман-кө, лоо-һин ужавны. Мукөд-дырји нывбаба сөмын-на челадагөма-а, виэдан-да,—лун-мөд-којмөд-мыгәти ужавны-һин мунө, виэ-вылө либө му-вылө. Гортса ужтө, егкө, аскисаһыс-һин керөны-да. Кушөм-тај, егкө, сөкыд-да, уж-гүјө оз лыдыг. Төвнад либө, көдыдјас дырји, вылыг-челадагөм нывбаба либө һөбагыг нывбаба, виэдан-да, верстжын-сајө шорө либө ју вылө пожјасны даф көлуј кыскө, пожјасө сені јукмөс-бердын час, часжын, кјјасыс јонтөны кымөны... Төлыс шургө, омөлык пагкөм-пырыс пырыс ветлө. Пожјасыгыд сувтас-да вегкөдчыны оз вермы: коскыс кын, а сылы јешщө ва-көлуј-на колө гортөчыс һашитны-кыскыны. Уж-вылө мунөмыс пыкыны оз лыст. Регыд гортсајасыс, меда-һин, ем-кө, ечкаыс, пиһавны пондасны, дышөн да даг-һаң-сојысөн һимтасны.. Сөкыд-уж-вөснаыс да бурдөдчыны вермытөмла крестанкајаслөн зөһвиэалуныс јона торкгалө. Сы-вөсна һајө өдјө пөрысөмөны. 45-арөса мушщина том-коф-на, јон, а бабајасыд сјјө арлыднад јона-һин пөрысөс, старука-кофөг.

Төда ме өви бабаөс, Закар-Гемө-Аннаөс. Сылы 49 арөс. Вајләма сјјө квајт кага. Еһка-ајка һи мукөд отсагыг-јас уж-вылын быдтысг-костыс һөкод абу вөлөма. Став ужсө вөчләма ачыс, өтһас.

Вожын-сајын Анна каһалөма быттө-пө мыккө мешајт-чө меным ветлөдлігөн, кок-вож-костө мыккө өщјө, сөгга і кузөј оз лөгыда пет.

Ме вјдлалі Аннаөс. Вөлөм сылөн щөкыда кагавајөм-гыс да сөкыд уж-вөснаыс војдөр маткаыс һөлүчки места-ас вөлөма, сөгга вожаланін кутөдјасыс слабмөмаөс, һужалөмаөс. Сы-вөсна маткаыс летчөма увлаһ, петөма ортсө. Өшөдчг-мозыс кыскөма сјјө щөщ аскөдыс јанчим-пыщкөссө дај куз-гаһсө. Асмогаггјасөн Анналөн сјјө ставыс пондөма өшөдчыны ортсө, кыз-тај кыз-мырдөн пычкысггөн сув петалө. Бөрвылас сөгга лоө вөлөм бөр ставсө кһнас сујавны. Луныс-лунө сјјө-өшөдчөмыс пондөма содны. Анна пөггбө воөма. Ме вјстали сылы, мига, тенад мат-

ка кутöдјасыд ставыс омöлтчöмаöс, нужалöмаöс, операт-
сіјатöг лöсöдны он вермы.

Анналы вöчім оператсіја. Вундiм маткасö, шыбытiм
сіјöс ортсö. Улiбдыс вурыштiм, мед сегза нeмтор оз пeн-
ды öшöдчыны. Регыд Анна бурдiс. Бөлнiчагыс мунiгөн
ме шуi сылы; „Гöкыд уж те, Анна, öнi ен ужав. Мед пi-
жаныд да мeнјасыд ужаласны. Теныд позö-нын i шojт-
чыштны. Гöкыд-ужјассыд колö вiдчыгны“.

Вожын-мыгтi паныдагыс меным Анна. Олö бура, зон-
вiца. Гöкыд ужјас оз ужав.

Нывбабајаслөн сöкыда ужалöмыс да бурдöдчыны еновт-
чöмыс öшјö маткаыс, зiкöз ортсö петö. Сещöм вiсöмсö по-
зö бурдöдны сöмын оператсіјаөн. Оператсіја-бöрын оз поз-
ужавны сöкыд-уж. Сöкыда ужалöмла вермас вылыс вiс-
мöдны, бöр ставыс öшöдчыны.

Локвiгöм (сiпiльiс).

Петыр-Öлö-Вера верöс-сајын 10 во-нын, а чeладыс
сылөн пыр-на абу. Локтiс сіјö öтчыд ме-ордö, вiсталö ас-
јывгыс: „Тöлыс-мыгтi верöссајö мунöм-бöрын казали јан-
зiм-пыщкö пыран роф-бердыс iчöтiк дој. Сiјö менам ез
кут бурдны, а пыр öтарö нöжјöникөн паскалiс,--лоi кiз-
ыжда. Кiөн вiдлалiгөн чорыд. Сы-бöрын регыд пакјасын
лоiny чорыд јонгылјас. Вiгны најö менö нöтi ез вiсöдны,
сы-вöсна i ег волы бoльнiчаö. Кујiм тöлыс-мыгтi öтчыд
мунi пывганö. Нöбаса-нын секи вöли. Вiзöда,—туша-куза
кiстöма. Војјасын јурöј зев јона кутiс вiгны, јурöiсј усны.
Быд сыныштöмөн зоң праф вöли шедö. Нöбасны помöз
ег вермы: мыјкö-вöсна кагаöс воз вöтлiс. Зев јона кынöм-
öс орјöдлiс, дојдалiс. Ме шojмi. Кагалөн-тушаыс ставыс-
жö улалöмөн-моз вöли кiстöма.

Мöдөн ме гöктi во-мыгтi да бара-жö шojмi: кык тö-
лыс воз вајi сіјöс Воөн-жынјөн-мыгтi којмöдыс шojмi.

Сы-бöрын зев јона кутiс вiгны кынöмулöј, мунны јед-
лак. Тöлысга вiр-мунöм пыр кутiс торкгавны“.

Вералыс верöссö ме тöда. Мöскуаас служитiгас сіјö
вöли вiсmöма локвiгöмөн. Горгас воём мчөтi бурдöдчытöг

гётрасіс. Љоквісёмыс вужёма бабайслы. Сы-вёсна со сегда Вера пыр шој-кага вајалёма.

Вералы да мужікыслы лоі бурдёдчыны зон во. Најё, ескё, агныс кушдёмакё і бурдісны, да кагаыд Вералён езжё-нын ло.

Љоквісём зев вужана да омоль вісём. Вужё сіјё гозја-моз олігён (половоје сношенје), сіці, отлаын олігён: вісыкёд-кё өті тасті-паңыг гојан-јуан, өті кузчыщјанё чышысан, өті чігарка курітан.

Љоквісёмён вісыг мортлы некушдёма оз поз овны (імет сношенје) зонвіца морткёд. Гортсајаслы јона колё відчысны сыг, мед оз паскав вісёмыс. Віган-мортён-вёфитчан кёлуј колё віңны торјён, частёжык заварітавны најёс пуан ваён, медым віган-гагјасыс кулёны. Гојны-јуны вісыгы колё торјён.

Љоквісёмён вісыг мортлы оз ков мунны ні гётрасны ноль воыг воз бурдёдчём-бёрын. **Љоквісёмёч вісыг нывбаба ловја кага чужтыны оз вермы: лібё вётлём, лібё кулём кага вајё. Нывбаба-кё помса кык кагаён шојмас, колё өд-јёжык мунны јуасны доктор-дінё, да ковмас-кё,—бурдёдчыны.**

Маткасај нёбасём (внёматочнаја беременность).

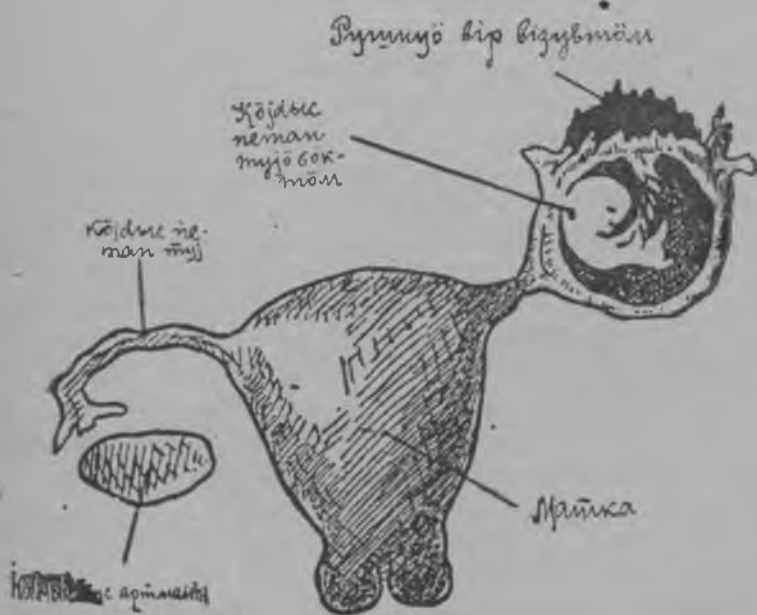
Кірё-Өңісга верёс-сајын којмёд во-нын. Мед-возца кагасё сіјё вајіс зев бура, чужтіс суткіыг регыдён. Кагаважём-бёрын ез і дыр кујлы, регыд бурдіс. Кагасё нонёдіс ачыс.

Воён-жынјён-мыгті кагаважём-бёрас Өңісгалён кынёмулыс пондёма јона вісны, гојан-чорыд (jedkij) јед-лак мунны. Сіјё кутіс воывлыны больнічаё спрынсујтчыны. Кык вежон-мыгті Өңісга бурдіс. Мыјкё-мында кад-бёрын Өңісгалён бырёма тёлысга вір-мунёмыс, пондёма сіјёс ву-кёдлыны, восёдны. Өңісга думыштёма: бара-пё нёбаса.

Кызкё асывозын гортас Өңісга ноксё вёлём пач-гё-гёрас, чугунјас кыскалё. друг сіјёс топёдёма кынёмыс: кынёмувсё пондёма орјёдлыны. Өңісга чугунсё еновтёма, муртса вермёма укватсё бокё сувтёдны,—јурыс бергёдчё-

ма дај уома жојас сы-ны-саџ. Саџтогыс мыјкө-дыра куј-
лөма, палалөма да бытө-пө һеуна кокһиджык. Сегга һе-
дыр-мыгәти бара кынөмсө топөдөма, журыс бара пондөма
бергөдчыны. Сы-шөрө вескалөма сугедкаыс, Марја. Сіјө
пырөма утугла Өһигга-ордө. Марја кажалөма: Өһиггакөд
мыјкө һеладнө, зев быгалөм чужөма кујлө, — Өһиггалы чу-
жөмас пызјөма көзыд ваон, водтөдөма сіјөс воһпагө, ачыс
котөртөма докторла.

Пырі ме Өһигга-ордө. Мед-војдөр шыбытчис меным
җинмө Өһиггалөн вывти быгалөмыс. Сещөм быгалөм морт
овлө сөмын вывти уна вір воштөм-бөрын. Бура мыгәі,
відлалі Өһиггаөс. Коквожкостыс вірөс, маткаыс петөма.

7-д бер. Кага быдмө көјдыс-петан-тујө (внематочнаја бөзөменноот).

Вөлөмакө, Өһигга һөбасө, кык төлыгга-һин к.гаыс. Сө-
мын кага зоріңыс оз маткаас быдмы, көні пыр овлө быд
зоһвіза бабалөн, а көјдыс петан тујас, маткаа көјдыс-арт-
маніна костас. Быдміг-мозыс кагаыс паскөдөма, зелөдөма
көјдыс петан тујсө, сегга і поткөдөма сіјөс. Вірыс петөма
рушкуас, а маткаыс — ортсө. Уна вір петөмысла і бер-

гөдчөма Өңиггалөн журыс да кыкыг сактөгыс уелөма. думайта-да, вірыс мөд-пөв-на вермас рушкусө тыртны, віас Өңиггаөс. Өдјөнжык мөдөді болнычаө нөсілкала. Часмыстї Өңигга оператсіја-вөчан пызан-вылын-нын кујліс. Вундалім кынөмсө,—пагтала сув костјасыс тыр вірөн. Маткагыс петан өтї көјдыс-петан-тујас төлыгөн-жынјонга кага. Кага вестыс везыс потөма, сетї і петөма вірыс. Кагасө да везсө лої вундыны, шыбытны ставнас. Егө-кө, ескө, шыбытөј, өткоф—кагаыс маткаас, ескө, ез вескав, быдміс кынөмас да чужны ез-жө вермы. Рушкуас кјсөм вірсө лої куравны да бөр Өңиггалыг кынөмсө вурны. Сї-зікөн Өңиггаөс мї мездім кулөмыг.

Нөбасігөн-кө нывбабалөн кага быдмө оз маткаас, а көјдыс ветлан тујас лыбө кынөмас матка-сајас, сецөм нөбасөм шуөны **маткасај нөбасөмөн** (внєматочнаја беременностъ). Сїјө овлывлө сецөм нывбабајаслөн, кодјаслөн кынөмулыс јона вєслө да мунө јед-лак. Вісөм көјдыс-петан-тујөд ај-көјдысөн көјдысасөм ең-колк көјдыс артманінгаң вужны маткаө оз вермы, сїзі туј-вылас і сібдө. Сенї сєсга заводітө быдмыны. Быдмө,—поткөдө везсө. Гырдыс кјсөө рушкүө. Нывбаба зєв регыдөн ведмас ојдны вірнас,—кулө. Со-өд куцөм омөљ матка-сај нөбасөмыд. Ташөм прїчаыс-кө лоө, нывбабаөс колө регыджык водтөдны волпасө, кынөм-вылас пуктыны мешөкын јї да өдјөжык корны докторөс. Јур бергөдчөмыс да омөљтчөмыс-кө содө, нывбабаөс кулөмыг мєздыны поцө сөмын регыджыка оператсіја вөчөмөн. Матка-сај нөбасөм-мыстї сєсга унжык нывбабаыс кагатө оз-нын вајны.

Көјдыс артманін пыкөс, јөнгылјас-да.

Габө-Петыр-Насталы 18 арөс. Во-нын сїјө верөс-сајын. Локтїс ме-ордө јуасны—оз-ө нөбас. Кынөмөј-пө пондіс ыждыны-а, төлысга пыр-на ем дај кадын. А нөбасыг-ыдлөн-өд сїјө оз овлы.

— Вісгав, мїса, Наста,—јуала ме сылыс;—ныв-дырјї-ыд кынөмыд ез ыждыв?

— Өтчыд бытөө кажїтчө-коф вөлі пыктөмөн да некөдлы ег петкөдчыв, шуа, мїга, тајө прөста,—щөга. Сєо-

га төлыссаөй пыр вөлі ас-кадас, муніс лучкі, вісөдтөг:
зонјаскөд ег уэлыв, ег овлы некодкөд,—ме сіјөс сізі і
еновті, щөгөмтујө і колтчі. Таво сөгга рөштво-дырји друг
зев јона пондіс орјөдлыны кынөмөс, ог төд мыј лоі.

Ме відлалі Настаөс. Сылөн шујга көјдыс-артманінас
кага-јур-ыжда-кымын зевтчөм гаф, ваөн тыртөма бытө-
кө. Вісөм төдманвы вөлі кокңі. Тајө көјдыс артманіно
быдмөм гаф-код пыкөс—јөнгыл, шуө кістаөн. Сіјөс-кө өн
вунды, он вөч оператсіја,—пыкөсыс пыр кутас ыждаыны,
содны, рушку-кучіктө паскөдны. Мортыд бытө нөбагө. Зе-
лөдөммыд кынөмыд кутас вісны. Унаыс пыкөс-дырји тө-
лысса бырө. Вісыс өдјө омөлтчө, ебөсыс угө. Сөгга пыкөс
гафдыс вермас потны, секі нывбабаыд кулө. Көр ме та-
јөс ставсө вігталі Насталы, сіјө ачыс кутіс щөктыны вөч-
ны оператсіја. Оператсіја муніс бура, кіста-пыкөс шыбы-
тім. Öні сы-бөрын кујім во-нын колі. Наста қонвіца. Быд-
тө пі.

8-d сер. Сізім-пөв ічөтмөдөм матка да көјдыс-артманін, пыкөс. Збы-
лыс-інө тајө серпас сізім-ыжда лоб.

Мөдыс ме-ордын со кушөм кістаөн вісыс вөлі. Вајіс-
ны болңичаө Гемө-Ульланаөс. Кынөмыс сылөн кымынкө
во-сајын-нын пондөма быдмыны. Сіјө бурдөдчөма гортас
быд-пөлөс-турун-сулөдөм ва јуөмөн, зырагөмөн, „төдыс-
бабкајаскөд“ пывгөдчөмөн. Нөмтор, ферт, абу отсалөма,
сөмын кынөмыс пыр өтарө ыждөма. Бөрја лунјаснас ве-
сіг ветлөдлыныс абу кутөма вермыны. Болңичаө мунны

докторјаслы петкөдчыны полө вөлөм. Бабитчысјас јона повчөдлөмаөс: мунан-кө-пө докторјасыд Һемжалиттөг став кынөмтө вундаласны. Ульјана зев јона омөлтчөма: һон-јасыс когмөмаөг, кјјасыс, кокјасыс плет-кофөг вөснөг. Лолалө зев сөкыда. Кынөмыс бөчка-коф, тырыс ва. Ульјана кеммысө бурдөдны сјјөс.

Ме пырсө ег вермы төдмавны вөгөмсө. Уна-лун лој пуктыны сјјөс төдмалөм-вылө. Вөлөмакө, Ульјаналөн кынөмас быдмөма зев ыжыд пыкөс, рушку-пастаыс-һын. Ме пондј корны вөчны оператсјја.

9 д сер. Кјстаа көјдыс-артманјна нывбаба.

Гортсајасыс кутјсны пыкыны сыыг, оз-пө ков, кулас-пө; лекаствоөн-пө бурдөдөј.

— Һекущөм лекаство-һын, мјса, оз отсав талы,— шуа ме налы.— Асныд адзанныд, луныг-лунө вјсыг омөлтчө. Еновтад-кө тајөс тајј, регыд кулө.

Најө повчысны кулөмысд да колјсны Ульјанаөс оператсјја-вылө,

Ульјаналыз вундј кынөмсө, востј гырк-пыщкөссө. Се-нј зев ыжыд, ва тыра кјста-гаф. Кык вефра ва лөзјм орт-сө. Кјстасө вундјм, шыбытјм. Кынөмсө бөр вурјм. Кынө-

мыс сылөн жона чини. Ульлана регыдөн бөр бурдис да пети больничайы. Щокти сылы буржыка гојны-јуны. Öни сижө қоңвиқа, олө бура. Ужалө быд-пөлөс уж.

Тажө нигаас нуөдөма горнијас медсажык щөкыда овлан нывбаба-вигөмјас-јылыс. Вигталөма быдтор, мыј колө төдны нывбабалы виқны бура асөыс қоңвиқалунсө. Сөмын видчыгөмөн да бура-олөмөн нывбаба лоас қоңвиқа да ваяс-быдтас қоңвиқа, јон челаф. Нывбабалы, медса-нын нөбагыс нывбабалы унжыкыс колө петкөдчывны докторлы. Сижө вигталас кықи теныд овны, мыј керны, медем қоңвиқалуныд оз торкыс. Тајө нигаыслөн колөмыс сещөм-жө: отсавны нывбабалы лоны қоңвиқаөн.

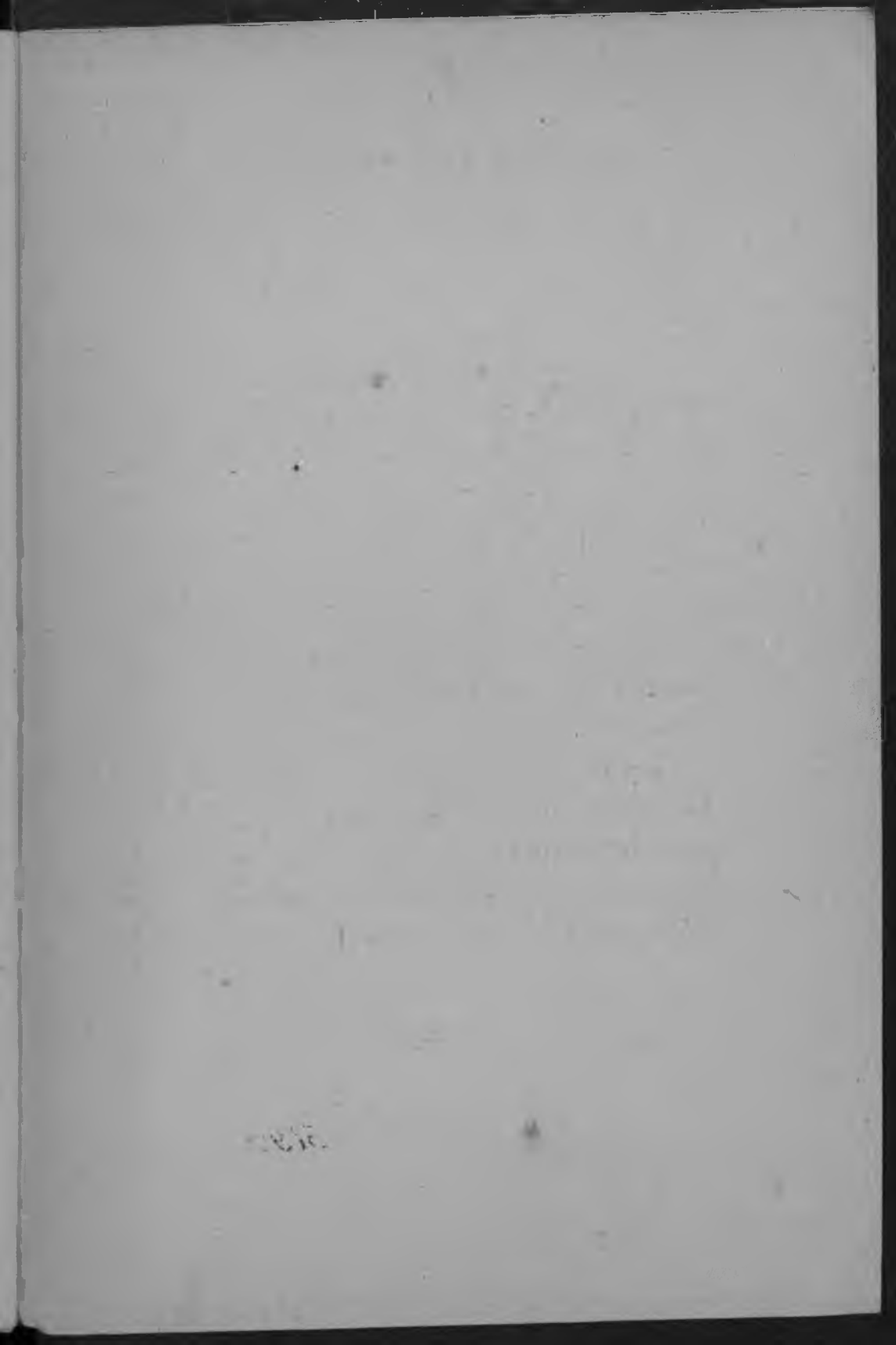
Јуриндалыс:

Листбок.

Тöлыгза	5.
Нöбасöм	8.
Јед-лак (белі)	16.
Трїпперöн вїсöм-вöсна кагавajtöм	18.
Трїппер-вöсна шojмöм	20.
Јешцö кагавajtöм-јылыс	21.
Јешцö мыј вермас лоны трїппер-вöсна.	22.
Вїртöм-вöсна тöлыгза бырлö	23.
Рöдїльней горачка	"
Вїр-мунöмјас	25.
Кага вöтлїгөн вермас дојмыны матка	26.
Пыкöсјас (јöнгылјас)-вöсна вїр-мунöм	27.
Рак-вїсöм	28.
Оператсїјаөн бурдöдöм рак	31.
Матка öшöдчöм	32.
Лөквїсöм (сїпїліс)	33.
Маткасај нöбасöм (внєматочн. ја беременность)	34.
Кöјдыс арманїн пыкöс, јöнгылјас-да	36.

Инв. № 5190

доньс 24 ур. .Н.
цена

Копи-а
31.1818

Зырл. № 197. Типография Коми Издательства. Тираж 2000.
